

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HUDEBNÍ KULTURY

**Antonín Dvořák ve výuce na druhém stupni ZŠ
(tvorba modelové lekce s akcentací Slovanských
tanců)**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Lukáš Palkoska, DiS.

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor ČJ-Hv

Vedoucí práce: PhDr. Štěpánka Lišková, Ph.D

Plzeň, 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 8. dubna 2015

.....
vlastnoruční podpis

Zadání

Obsah

Zadání	3
Úvod	6
1. Antonín Dvořák – výběr materiálu pro modelovou lekci.....	8
1.1 Život Antonína Dvořáka ovlivněný hudbou	9
1.1.1 Narození, první hudební zkušenosti a studium v Praze.....	9
1.1.2 Nelehké začátky profesionálního hudebníka a skladatele	10
1.1.3 Svatba a založení rodiny.....	11
1.1.4 Vstup do velkého světa hudby	12
1.1.5 Rodinná tragédie.....	12
1.1.6 Cesty po Evropě	12
1.1.7 Vysoká u Příbrami	13
1.1.8 Americké působení	14
1.1.9 Zpět doma v Čechách	15
1.2 Dílo Antonína Dvořáka	16
2. Slovanské tance – výběr materiálu pro modelovou lekci	25
2.1 O Slovanských tancích	25
2.2 Výběr Slovanských tanců pro modelovou lekci	29
3. Antonín Dvořák a Slovanské tance v učebnicích pro 2. stupeň ZŠ.....	35
3.1 Antonín Dvořák v učebnicích Hv	36
3.1.1 Mihule, Střelák – Hudební výchova pro 6. – 9. třídy	36
3.1.2 Alexandros Charalambidis, Jiří Pilka a Zbyněk Císař – Hudební výchova pro 6.– 9. třídu.....	41
3.1.3 Jiří Kolář, Ivana Štíbrová – Hudební výchova	44
3.1.4 Jaroslav Herden – My pozor dáme a nejen posloucháme	46
3.1.5 Jakub Šedivý, Lucie Rohlíková - Hudební výchova pro 6. a 7. ročník	47
3.1.6 František Hejnák – Učebnice hudební výchovy	48
3.2 Dvořák v učebnicích HV – celkové zhodnocení	49
3.2 Slovanské tance v učebnicích Hv	50
3.3 Souhrnné hodnocení učebnic Hv v kontextu se Slovanskými tanci.....	54
4. Modelová lekce – tvorba výukových jednotek a její realizace na II. stupni ZŠ.....	57
4.1 Modelová lekce a RVP	58
4.2 Návrhy hudebních činností s ústředním tématem A. Dvořák.....	60
4.2.1 Myšlenková mapa.....	60
4.2.2 Poslechový kvíz z vybraných skladeb A. Dvořáka	61
4.2.3 Historické souvislosti	61
4.2.4 Životopis Antonína Dvořáka	62
4.2.5 Dílo Antonína Dvořáka	62
4.3 Návrhy činností pro tvorbu modelové lekce Hv s tématem Slovanských tanců	63
4.3.1 Slované a jejich tance	63
4.3.2 Furiant.....	64
4.3.3 Poznávání rytmu tance	64
4.3.4 Sousedská – pohybová aktivita.....	65
4.3.5 Práce s formou	66
4.3.6 Instrumentace Slovanských tanců	67
4.4 Modelové lekce – návrh vyučovacích jednotek	68
5. Realizace a zhodnocení výuky modelové lekce	72
Závěr.....	78

Resumé	80
Zdroje	81
Elektronické zdroje.....	84
Seznam tabulek.....	85
Seznam obrázků.....	85
Přílohy	i

Úvod

Z názvu diplomové práce je patrné, že se budeme zabývat českým skladatelem Antonínem Dvořákem především z pedagogického hlediska – tzn. možnostmi, jak využít dílo i životní příběh skladatele při výuce hudební výchovy na 2. stupni základní školy.

Důvodů, proč jsem si zvolil Antonína Dvořáka, je několik. Osobně je mi Dvořákova hudba velmi blízká, rád ji poslouchám, s jeho klavírními skladbami jsem se setkal při studiu na hudební škole a v neposlední řadě jsem napsal bakalářskou práci, která byla zaměřena na skladatelovu klavírní tvorbu, především na Slovácké tance. Bakalářská práce byla spíše teoreticky zaměřena. Diplomová práce nahlíží na skladatele Dvořáka především z hlediska možného pedagogického využití tohoto tématu v hodinách hudební výchovy.

Dalším důvodem, proč zaměřit tuto práci zmíněným způsobem, je podle mého mínění nutnost více vyzdvihnout české skladatele, kteří ve své kariéře dosáhli celosvětového uznání a respektu. Z osobní zkušenosti z výuky Hv na ZŠ jsem měl pocit, že čeští skladatelé jsou poněkud opomíjeni, nejsou neprávem srovnáváni s nejlepšími zahraničními skladateli.

Jedním z cílů této diplomové práce je též vytvoření modelové lekce,¹ v jejímž ústředí by stály Slovácké tance jako základní hudební materiál. Se zmíněným cílem souvisejí cíle další. Prvním z nich je vybrání informací o Antonínu Dvořákovi a o jeho díle, jež a) by měly zaznít dle autora této práce ve výuce Hv na ZŠ a b) budou tvořit podklad pro hudebně výchovnou práci v modelových lekcích.

¹ Jedná se o komplexní model, který umožní žákovi orientovat se v různých hudebních oblastech. Viz: VÁŇOVÁ, Hana. Od praxe k praxi : systémový řetězec didaktiky hudební výchovy. In *Aktuální otázky současné hudebně výchovné teorie a praxe: sborník z celostátní konference konané 15. 11. 2005*. 1.vyd. Ústí nad Labem : PF UJEP, 2006. ISBN 80-7044-748-6.

S tímto záměrem budou zkoumány v současnosti využívané učebnice hudební výchovy pro 2. stupeň ZŠ. Zaměříme se na výskyt informací o Antonínu Dvořákovi a jeho skladbách, které jsou v učebnicích obsažené. Zkoumáno bude také, jakým způsobem učebnice s výše zmíněným materiálem pracují, jak využívají jeho potenciál v hudebně výchovných činnostech.

Dalším krokem bude tvorba vlastní modelové lekce, volně inspirovaná zkoumanými učebnicemi Hv i vlastními zkušenostmi s výukou Hv, ve výběru materiálu k navrhovaným hudebním činnostem pak zúročující poznatky z teoretické části práce. V modelové lekci ukážeme, jak lze selektovaný materiál o díle a životě Antonína Dvořáka vhodně využít v hodinách hudební na 2. stupni ZŠ. Ze zmíněných výukových materiálů bude sestavena vyučovací jednotka, která bude realizována ve výuce Hv na druhém stupni ZŠ.

Předpokládáme, že celá lekce bude zahrnovat více druhů aktivit, žáci si zábavnou formou osvojí základní informace o českém skladateli, budou navržené možnosti, jak pracovat s hudebním materiálem netradiční formou. Odučené lekce budou ve stručnosti reflektovány. V závěru bude zhodnocen přínos této diplomové práce z hlediska cílů uvedených v jejím úvodu. Celkově bude zhodnocena možnost využít materiál o Antonínu Dvořákovi z pedagogického hlediska.

1. Antonín Dvořák – výběr materiálu pro modelovou lekci

První kapitola předkládá důležité informace, jejichž výběr by měl zaznít v lekcích hudební výchovy na 2. stupni ZŠ věnovaných českému skladateli Antonínu Dvořákovi. K výběru informací o A. Dvořákovi posloužila tato kritéria:

- a) kritérium důležitosti - podstatné informace ze života a díla A. Dvořáka, které by měl vědět každý učitel,
- b) kritérium atraktivnosti - výběr se řídí faktem, že žáci přijímají a dobře si pamatují zvláštnosti, zajímavosti z okruhu uvedených témat,
- c) kritérium přiměřenosti - nezatěžovat výuku přílišnými podrobnostmi a teoretickými pojmy, poslechové ukázky volíme tak, aby odpovídaly věku posluchačů a jejich mentalitě a také jejich hudební vyspělosti.²

Zmíněné informace jsou určeny především učitelům Hv na 2. stupni, kteří by měli informace vhodně zpracovat v učivo. Možnost vhodné aplikace učiva nalezneme v kapitole 4.

Informace obsažené v této kapitole jsou vybírány s ohledem na jejich využití při výuce Hv a také pro modelovou lekci (viz kapitola 4), z důvodu přehlednosti a lepší orientace jsou rozděleny do jednotlivých etap Dvořákova života.

Kapitola je rozdělena na dvě části, v první s názvem Život Antonína Dvořáka ovlivněný hudbou jsou shromážděny základní informace o skladatelově životě, v druhé, která nese název Dílo Antonína Dvořáka, jsou uvedeny bližší informace k dílu A. Dvořáka.

² FRANTISEK SEDLÁK, Hana Váňová, Miloš Kodejska, MARIE SLAVÍKOVÁ, Redakce PETRA BÍLKOVÁ a Grafická úprava JAN SERÝCH. *Hudební psychologie pro učitele*. Vydání druhé, přepracované a rozšířené. 2013. ISBN 978-802-4623-030.

1.1 Život Antonína Dvořáka ovlivněný hudbou

Tato kapitola zachycuje nejdůležitější momenty ze života Antonína Dvořáka. Vybírány jsou informace o jeho životě a také ty, jež úzce souvisejí s kariérou hudebního skladatele.

Následující text obsahuje data pouze pro základní orientaci, neboť nepokládáme za nutné uvádět žákům přesná data, dostačuje, pokud žáci budou mít orientační představu o období, ve kterém Dvořák žil. Pro lepší přehlednost je životopis rozčleněn do několika podkapitol.

Následující část tudíž není podrobným životopisem Antonína Dvořáka. Kapitola sleduje námi sestavený příběh, jak se z malého hudebně nadaného chlapce stane hudební skladatel a jakým způsobem to ovlivní celý jeho život.

1.1.1 Narození, první hudební zkušenosti a studium v Praze

Antonín Dvořák se narodil Františku a Anně Dvořákovým 8. 9. 1841 v Nelahozevsi. Byl první z celkem devíti dětí. Antonín měl čtyři sestry a čtyři bratry. Otec vlastnil hospodu a zároveň v ní provozoval řeznictví. Představoval si, že Antonín jednou převezme jeho živnost. Ve volných chvílích hrál otec František na housle a na citeru. Antonína vedl k hudbě. Chtěl, aby se hudbou bavil ve volných chvílích, a proto mu koupil malé housle, ještě než Antonín nastoupil do školy. Ve škole se začal Dvořák ve hře na housle zdokonalovat, zasloužil se o to učitel Josef Špic. Ten kromě houslí učil Dvořáka hře na klavír. Po základní škole chtěl otec Dvořák, aby se Antonín začal připravovat na práci řezníka. Když bylo Antonínovi dvanáct let, poslal ho otec do školy do Zlonic. Antonín se zde měl učit němčinu – znalost němčiny považoval František Dvořák za stěžejní vzdělání. Ve Zlonicích bydlel Dvořákův strýc, který měl velmi rád hudbu. V jeho hospodě, kde se scházeli muzikanti, se Antonín Dvořák seznámil s učitelem hudby Antonínem Liehmannem, který ho naučil hrát kromě houslí ještě na violu, klavír, varhany a vysvětlil také Dvořákovi základy hudební teorie. Antonín chtěl studovat hudbu i dále a na vyšší a profesionálnější úrovni, otec to ale nedovolil i z důvodu větší finanční náročnosti studia. Proto se Antonín stal řeznickým učněm. Po práci v každé volné chvíli se Antonín Dvořák věnoval

hudbě, pravidelně docházel za svým učitelem Liehmannem. V této době Dvořák napsal svou první skladbu, kterou posléze hrála Liehmannova kapela. Teprve po dvou letech se podařilo učiteli Liehmannovi a Antonínovu strýci přemluvit Františka Dvořáka, aby mohl jeho syn studovat hudbu na Varhanické škole v Praze.³ Strýc se navíc uvolil, že bude Antonína při studiu finančně podporovat. Za dva roky tak tuto školu Dvořák absolvoval s hodnocením výborný, spíše praktický talent.⁴

1.1.2 Nelehké začátky profesionálního hudebníka a skladatele

Po absolvování Varhanické školy nastalo Dvořákovi velmi obtížné období. Musel se hodně uskromnit, neboť nevydělával mnoho peněz. Zdrojem obživy mu byla soukromá výuka hry na housle a klavír. Situace se zlepšila poté, co Dvořák začal hrát v kapele Karla Komzáka⁵ na violu. Ten poznal Dvořákův talent a prohlásil o něm: „*U pana Dvořáka přelil Pán Bůh mírku nadání.*“⁶ Komzákova kapela dosahovala poměrně vysoké úrovně, později hráči z kapely začali hrát v orchestru Prozatímního divadla. Zde se Dvořák poprvé osobně setkal se skladatelem a v té době také kapelníkem Bedřichem Smetanou. Dvořák se tak seznámil se zkušenějším skladatelem, navíc Prozatímní divadlo bylo také centrem hudebního dění. Dvořák zde rovněž poznával díla evropských skladatelů, která divadlo hrálo. Do tohoto období spadají první Dvořákovy kompoziční pokusy.

Vznikla však rovněž skladba, která se dočkala uznání od posluchačů i hudebních kritiků. Byl jí hymnus Dědicové Bílé hory. Při jejím komponování se Antonín Dvořák inspiroval u českého básníka Vítězslava Háalka.⁷ Po prvním

³ Vedle Pražské konzervatoře byla Varhanická škola druhou školou, která vychovávala profesionální hudebníky a skladatele.

⁴ ŠOUREK, Otakar. *Dvořákovy skladby orchestrální*. 1. vydání. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1944.

⁵ Karel Komzák – kapelník a hudební skladatel, zakladatel tanečního orchestru nazývaný Komzákova kapela

⁶ ŠUPKA, Ondřej. Antonín Dvořák: Komplexní zdroj informací o skladateli. MAREK, Vlastimil. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/komzak>

⁷ Václav Holzknecht ve své životopisné knize tvrdí, že Dvořák se stal osobitým skladatelem, když začal tvořit díla podle lidové hudby, se kterou byl dobře seznámen během svého života na venkově. Inspiraci nacházel v lidových písních, tancích nebo poezii.

skladatelském úspěchu se Dvořák rozhodl, že se bude více věnovat komponování hudby, a tak přestal hrát v orchestru Prozatímního divadla. Našel si práci, která nebyla tak časově náročná, nastoupil na místo varhaníka v kostele sv. Vojtěcha v Praze. Od Antonína Dvořáka to byl poměrně riskantní krok, ale mladý Dvořák si pevně šel za tím, pro co se rozhodl – stát se hudebním skladatelem.

1.1.3 Svatba a založení rodiny

80. léta 19. století nepřinášejí jen změnu povolání, jak bylo zmíněno výše, přichází také velká změna v Dvořákově soukromém životě. Mladý skladatel se v tomto období oženil s Annou Čermákovou. Seznámení manželů Dvořákových bylo částečně ovlivněno hudbou. Antonín Dvořák poznal totiž svou budoucí manželku při soukromých lekcích klavíru, kterými si příležitostně přivydělával. Dvořák vyučoval kromě Anny také její starší sestru Josefínu. Příběh, ve kterém se Antonín Dvořák seznámil se svojí budoucí manželkou, byl ale poněkud komplikovanější.

Při výuce klavíru se Antonín Dvořák napřed zamiloval do starší ze sester – Josefíny, ta se však rozhodla provdat za hraběte Kounice.⁸ Do Dvořáka se však zamilovala mladší Anna, o kterou Dvořák z počátku zájem neměl, až později se jejich životní cesty spojily. Manželství Anny a Antonína bylo šťastné. Manželka Anna byla po celý společný život Antonínovi oporou.

Zajímavostí je, že podobný osud jako Antonína Dvořáka potkal také jiné známé skladatele – W. A. Mozarta a J. Haydna. Všichni tři skladatelé byli zamilovaní nejprve do sestry své budoucí manželky.⁹

⁸ Antonín Dvořák na Josefínu nezanevřel. Až do jejího předčasného úmrtí byli velmi dobří přátelé.

⁹ LUNDAY, Elizabeth. *Tajné životy slavných skladatelů: co vám ve škole nikdy neprozradili o světových hudebních géních*. Vyd. 1. Ilustrace Mario Zucca. Praha: Knižní klub, 2011, 287 s. ISBN 978-80-242-3195-2.

1.1.4 Vstup do velkého světa hudby

Po založení rodiny měl Dvořák stále existenční problémy. Zažádal si proto k vídeňskému dvoru o stipendium pro chudé a talentované umělce. Žádost byla vyslyšena, a tak získal Dvořák stipendium v plné výši 400 zlatých za rok. Toto stipendium poté dostal ještě čtyřikrát. V komisi, která o přidělení rozhodovala, seděl také uznávaný německý hudební skladatel Johannes Brahms. Ten si Dvořákova díla oblíbil a Dvořákovy Moravské dvojzpěvy (blíže o Moravských dvojzpěvech – viz kapitola 1.2 Dílo Antonína Dvořáka)¹⁰ doporučil k vydání přednímu německému vydavateli Fritzovi Simrockovi. Ten spatřil v Dvořákovi jistý potenciál a žádal po českém skladateli další drobná díla. Dvořák nakladateli poslal první řadu Slovanských tanců, které Simrock vydal. Slovanské tance jsou skladby, jichž si všimli i zahraniční kritici, a Dvořák se tak stává známým i za hranicemi své vlasti. První vydání Moravských dvojzpěvů a Slovanských tanců znamená začátek spolupráce mezi Dvořákem a Simrockem. Ten si u Dvořáka objednal další skladby. Poptávka je především po drobných komorních skladbách, které se lépe prodávají než rozsáhlá díla.

1.1.5 Rodinná tragédie

Po úspěchu a finančním zajištění přišlo období neveselé. V krátkém období přicházejí manželé Dvořákovi o tři děti. Dcera Josefa umírá krátce po porodu, dcera Růžena umírá na otravu fosforem a tříletý syn Otakar umírá na neštovice. Toto chmurné období a rodinná tragédie daly vzniknout slavnému duchovnímu dílu *Stabat Mater*.^{11 12}

1.1.6 Cesty po Evropě

O tom, že Dvořákovy skladby začínají pronikat do světa, svědčí nabídka z Anglie. Právě sem byl pozván Dvořák Londýnskou filharmonickou společností,

¹⁰ Písňový cyklus A. Dvořák inspirovaný moravskou lidovou hudbou

¹¹ *Stabat Mater* – Dvořákovo oratorium pro sóla, sbor a orchestr

¹² ŠUPKA, Ondřej. Antonín Dvořák: Komplexní zdroj informací o skladateli. MAREK, Vlastimil. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/>

aby přijel uvést své skladby. Dvořák tak anglickým posluchačům představil 1. řadu Slovanských tanců, Symfonii D dur, ale především oratorium Stabat Mater.¹³ Dvořák se stal v Anglii oblíbeným skladatelem, zde získal zakázky na další díla. V Londýně, ale i v dalších anglických městech se zúčastňoval hudebních festivalů – např. pro hudební festival v Birminghamu složil kantátu Svatební košile,¹⁴ pro festival v Leedsu oratorium Svatá Ludmila.¹⁵ Je zajímavé, že Dvořák v Anglii uspěl se skladbami, jež měly český námět, a angličtí posluchači tedy neznali české předlohy z literatury a historie. Dvořák navštívil Anglii celkem devětkrát, neboť jeho hudba se zde těšila velké popularitě. V roce 1891 tak získal Dvořák čestný doktorát Cambridžské univerzity.¹⁶

Opakovaně Dvořák navštěvoval i Rakousko (Vídeň) a Německo, ale úspěchu, srovnatelného s anglickým pobytem, zde nedosáhl. Zavítal i do Ruska, kde se ruskému publiku představil na koncertech v Moskvě a Petrohradu. Tuto cestu mu zprostředkoval ruský skladatel Petr Iljič Čajkovskij. Dvořák se ruskému publiku představil na koncertech v Moskvě a v Petrohradu.¹⁷

1.1.7 Vysoká u Příbrami

Přestože Dvořák žil se svojí rodinou v Praze, neustále rád jezdil na venkov. Oblíbil si hlavně malou vesnici – Vysokou u Příbrami.¹⁸ Zde vlastnil pozemky Dvořákův švagr, hrabě Kounic. Ten pozval Dvořáka s rodinou do Vysoké na své letní sídlo. Skladatel byl tímto místem okouzlen. Vysoká a příroda okolo ní se staly inspirací pro mnohé Dvořákovy skladby. Vznikla zde

¹³ V Anglii od doby Händela panovala silná tradice duchovní hudby – zdroj: KAČIC, Ladislav. *Dějiny hudby*. Vyd. 1. Překlad Vít Roubíček. Praha: Ikar, 2009, 383 s. ISBN 9788024912660.

¹⁴ Kantáta inspirovaná stejnojmennou básní Karla Jaromíra Erbena

¹⁵ Oratorium Antonína Dvořáka

¹⁶ ŠUPKA, Ondřej. Antonín Dvořák: Komplexní zdroj informací o skladateli. MAREK, Vlastimil. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/>

¹⁷ PALKOSKA, Lukáš. *K možnosti uplatnění Slovanských tanců pro čtyřruční klavír ve výuce na 2. stupni ZŠ a gymnáziích*. Plzeň, 2013. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce Ph.Dr. Štěpánka Lišková, Ph.D.

¹⁸ Vysoká u Příbrami, ve které se nachází Památník Antonína Dvořáka, je vhodné místo pro exkurzi v rámci hudební výchovy.

například opera *Rusalka* nebo slavná *Humoreska* (viz kapitola 1.2 Dílo Antonína Dvořáka). Dvořák později od švagra odkoupil špýchar,¹⁹ který se nachází na druhé straně vesnice než Kounicův zámek. Dvořák starý špýchar předělal na své letní sídlo a pravidelně sem s celou rodinou jezdil. Mohl zde dělat vše, co ve městě dělat nemohl. Pracoval na zahradě, pěstoval holuby, procházel se v přírodě.²⁰

1.1.8 Americké působení

Jedním z nejvýznamnějších období života Antonína Dvořáka byl jeho zahraniční pobyt v Americe. Sem byl pozván prezidentkou Národní hudební konzervatoře v New Yorku Jeannett Thurberovou, aby se stal jejím ředitelem. Thurberová chtěla zvýšit prestiž školy, a proto chtěla angažovat evropskou skladatelskou osobnost. Dvořák jí připadal jako nejvhodnější kandidát. Ten po dlouhém rozmýšlení nabídku přijal, neboť chtěl finančně zajistit budoucnost svých dětí.²¹ V Americe objevil „nový svět“. Tím byla v jeho skladatelské oblasti především hudba původních obyvatel Ameriky, indiánů a také hudba černošská.²²

I když americké angažmá přinášelo Dvořákovi uznání a četné úspěchy při koncertech – největším úspěchem bylo uvedení *Symfonie č. 9 e moll* (viz kapitola 1.2 Dílo Antonína Dvořáka) - často skladatel vzpomínal na rodnou zemi. Smolka ve své práci uvádí, že se jeho vztah k Čechám ještě více prohloubil. Dvořákovy skladby kromě inspirace z nového prostředí obsahují také

¹⁹ Sýpka – stavba určená pro skladování obilí

²⁰ HOLZKNECHT, Václav. *Antonín Dvořák*. Praha: Státní nakladatelství, 1955

²¹ ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka 4*. 2. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957.

²² Americká autorka populárně naučné literatury, která se věnuje hudebním skladatelům v kapitole o Dvořákovi, tvrdí, že český skladatel nepoznal černošskou hudbu v autentické podobě, dokonce si ji pletl s hudbou jižanskou. Zmiňuje také, že Dvořákův pohled na Ameriku byl poměrně zidealizovaný, nevěděl nic o segregovaném Jihu a tvrdém Severu. Viděl jen to, co v tomto období bylo v Americe nejlepší. Toto tvrzení nelze ověřit v české literatuře týkající se života Antonína Dvořáka, jakkoliv se autorovi práce zdá poměrně věrohodné.

stesk po domově.²³ I proto po dvou letech odjíždí na prázdniny do Čech. Všechn volný čas strávil na Vysoké. Zpět do Ameriky se mu příliš nechtělo, nakonec se rozhodl, že ale svůj smluvní závazek, který uzavřel na tři roky, dodrží.

1.1.9 Zpět doma v Čechách

Po návratu do Čech začíná Antonín Dvořák vyučovat na Pražské konzervatoři. Stal se učitelem několika v budoucnu známých skladatelů – například Josefa Suka (který se oženil s Dvořákovou nejstarší dcerou Otylkou), Oskara Nedbala, Vítězslava Nováka atd.

Dvořákova tvorba spadající do období po americkém působení je oproti létům minulým více zaměřena na programní hudbu. Patří sem například tvorba čtyř symfonických básní na motivy balad ze sbírky Kytice od Karla Jaromíra Erbena: Vodník, Polednice, Zlatý kolovrat a Holoubek. Těmito díly Dvořák jakoby chtěl navázat na dílo v té době již zesnulého Bedřicha Smetany. Po symfonických básních Dvořák komponuje opery Čert a Káča a Jakobín.²⁴

Do stejného období se také řadí vznik opery Rusalka (viz kapitola 1.2 Dílo Antonína Dvořáka) a později ještě Armida, která je posledním Dvořákovým dílem - 1. května 1904 umírá. O příčině jeho smrti se rozcházejí starší zdroje se zdroji novějšími. V Šourkově publikaci,²⁵ stejně jako v Holzknichtově²⁶ nebo v Berkovcově²⁷ se dočteme, že její příčinou byla mozková mrtvice, která Dvořáka ranila při obědě. Internetový komplexní zdroj o Antonínu Dvořákovi informaci o úmrtí skladatele upřesňuje. Dvořák byl před svou smrtí oslaben

²³ SMOLKA, Jaroslav. *Dějiny hudby: co vám ve škole nikdy neprozradili o světových hudebních géniích*. Vyd. 1. Ilustrace Mario Zucca. Brno: Togga, 2001, 657 s. ISBN 80-902-9120-1.

²⁴ NAVRÁTIL, Miloslav. *Dějiny hudby: Přehled evropských dějin hudby*. Ostrava: Scholaforum, 1996.

²⁵ ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka 4*. 2. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957.

²⁶ HOLZKNECHT, Václav. *Antonín Dvořák*. Praha: Státní nakladatelství, 1955.

²⁷ BERKOVEC, Jiří. *Život plný hudby: vyprávění o Antonínu Dvořákovi*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 1996c1986, 180 p., [32] p. of plates. ISBN 80-200-0601-X.

několika nemocemi – prodělal ledvinovou koliku, která byla zkomplikovaná chřipkou a nachlazením. Lékař proto Dvořákovi nařídil klid na lůžku. 1. května se jeho zdravotní stav zlepšil a lékař Dvořákovi dovolil, aby vstal z postele. U oběda zastihla Dvořáka slabost a upadl do bezvědomí. Přivolaný lékař konstatoval smrt jako následek mozkové mrtvice. Smrt ale byla zapříčiněna plicní embolií, která Dvořáka postihla po dlouhém období na lůžku.²⁸

Výše uvedené selektované informace o životě Antonína Dvořáka spolu s následujícími upřesňujícími informacemi o jeho díle by měly být jakousi osnovou - kostrou vyprávění učitele Hv, jenž bude chtít představit A. Dvořáka ve své výuce.

1.2 Dílo Antonína Dvořáka

V této podkapitole se blíže zabývám Dvořákovým dílem, které je velmi obsáhlé a velmi rozmanité. Nalezneme v něm rozsáhlé skladby (například symfonie, opery, oratoria, symfonické básně, tři koncerty pro sólové nástroje s doprovodem orchestru), ale také skladby menšího rozsahu – Moravské dvojzpěvy, Slovanské tance, drobné skladby pro klavír, sborové skladby aj. Sečteme-li všechna opusová čísla,²⁹ dostaneme číslo 115. Toto číslo ovšem ještě není konečné, pokud vezmeme v potaz, že především některé drobné skladby nejsou označené opusovým číslem, opusové značení nemá Dvořákova první symfonie.

V předchozím výkladu už jsme se ve stručnosti zmínili spíše o okolnostech vzniku a uvedení některých významných děl Antonína Dvořáka. Tato podkapitola nemá za cíl mapovat celé dílo Antonína Dvořáka. Zaměřuje se pouze na ta díla, jež by se měla objevit ve výuce Hv. Vybrány byly skladby, které se objevují v současných učebnicích Hv pro 2. stupeň základní školy (podrobnější informace o Dvořákových skladbách v učebnicích Hv – viz dále kapitola 3), nebo na díla, která by podle mínění autora této práce měli žáci znát

²⁸ ŠUPKA, Ondřej. Antonín Dvořák: Komplexní zdroj informací o skladateli. MAREK, Vlastimil. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/>

²⁹ Opus - latinské označení pro dílo (skladbu), skladby jsou nejčastěji číslovány opusovými čísly vzestupně podle data vzniku.

(např. opera *Rusalka*, *Novosvětská symfonie* atd.). Při uvádění děl je respektováno hledisko chronologické, tj. jednotlivá díla jsou řazena vzestupně podle data jejich vzniku. Jednotlivá zde uvedená díla jsou závěru komentována v Komentářích ke skladbě, kde uvádíme informace o jejich vhodném využití ve výuce Hv.

Nejvýznamnější díla, která by se ve výuce Hv měla objevit, a jimiž se tudíž budeme podrobněji zabývat v této kapitole, předjímá přehledná tabulka s jejich výčtem.

Tabulka 1 - Výběr významných děl A. Dvořáka pro výuku Hv na 2. stupni ZŠ

Výběr významných děl A. Dvořáka pro výuku Hv na 2. stupni ZŠ	
1.	Moravské dvojzpěvy
2.	Humoreska č. 7 Ges dur
3.	9. symfonie – Z Nového světa
4.	Opera <i>Rusalka</i>
5.	Slovanské tance

První dílo, které je uvedeno v tabulce, jsou **Moravské dvojzpěvy** opus 20, 32, 38. Podle číslování opusů je patrné, že je Dvořák psal postupně.³⁰ Moravské dvojzpěvy vznikly původně pro účel domácího koncertování pro rodinu pražského obchodníka Jana Neffa, v jehož rodině Dvořák vyučoval hře na klavír obchodníkovu ženu Marii a domácí učitelku Marii Blažkovou. Neff Dvořáka poprosil, zda by vytvořil drobné skladby pro dva ženské hlasy s doprovodem klavíru podle vzoru německých romantických skladatelů, ale opatřil je českým textem.³¹ Dvořák tak využil text ze sbírky Františka Sušila „Moravské národní písně s nápěvy do textů vřazenými“.³² Nechal se inspirovat moravskou lidovou hudbou, kterou měl osobně velmi rád. Tento kladný vztah k moravské lidové písni byl také ovlivněn přátelstvím s mladým moravským

³⁰ v zahraničí Moravské dvojzpěvy vyšly jako jeden celek

³¹ HOLZKNECHT, Václav. *Antonín Dvořák*. Praha: Státní nakladatelství, 1955.

³² SUŠIL, František. *Moravské národní písně s nápěvy do textem vřazené*. Brno: Karel Weniger, 1860.

skladatelem Leošem Janáčkem, jenž v Brně uváděl Dvořákovy sborové skladby.³³ Dvořákovy melodie jsou originální, přesto jsou v nich slyšet znaky moravských lidových písní – velké intervalové skoky, charakteristické sestupy melodie o velkou sekundu, prvky motivické, opomenout nelze ani harmonickou složku, modulace. Tyto znaky uvádí Otakar Šourek při charakteristice Moravských dvojzpěvů ve své práci. Nad již zmíněné znaky vyzdvihuje Dvořákovu imitační práci, spojování, proplétání a střídání obou sólových hlasů.³⁴ Autoři Dvořákových životopisů - již zmíněný O. Šourek a také Václav Holzknecht - se shodují, že Moravské dvojzpěvy představují skladbu plnou originálních nápadů. Dvořák se v nich projevuje jako osobitý skladatel, který výborným způsobem skloubil lidové texty s originální hudbou. Holzknecht dále uvádí, že Dvořák tímto dílem dospěl mistrovství v oblasti národního umění.

Dvořák Moravské dvojzpěvy přiložil k žádosti o státní stipendium, o které už žádal potřeť. Tak se dvojzpěvy dostaly do rukou člena stipendijní komise, skladatele Johanese Brahmsa. Ten byl Dvořákovým přítelem. Moravské dvojzpěvy ho velmi zaujaly, a proto je doporučil svému německému vydavateli Fritzovi Simrockovi. V jeho nakladatelství vyšly Moravské dvojzpěvy, které Dvořák nechal opatřit německým textem, pod názvem Kläge aus Mähren op. 32. Úspěch díla byl velký a stal se počátkem spolupráce Dvořáka a Simrocka. Zajímavostí je, že za Moravské dvojzpěvy nedostal Dvořák od vydavatele žádný honorář.³⁵

Komentář ke skladbě:

Moravské dvojzpěvy představují jeden z charakteristických znaků Dvořákovy tvorby – inspirace lidovou tvorbou. Ve výuce je možné Moravské dvojzpěvy porovnat s lidovou hudbou, žáci podle poslechu určí společné a odlišné znaky lidové písně a Moravských dvojzpěvů. Pokud jsou schopnosti žáků na dobré úrovni, je možné si alespoň téma z Moravských dvojzpěvů

³³ ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka 1*. 3. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.

³⁴ Tamtéž

³⁵ BERKOVEC, Jiří. *Život plný hudby: vyprávění o Antonínu Dvořákově*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 1996c1986, 180 p., [32] p. of plates. ISBN 80-200-0601-X.

zazpívat. Kromě hudby lze také s žáky rozebírat jejich text v rámci mezipředmětových vztahů s Českým jazykem a literaturou.

Nejznámější Dvořákova drobná klavírní skladba je **Humoreska č. 7 Ges dur**. Humoreska č. 7, stejně jako ostatní skladby z cyklu Humoresky opus 101, vzniká při dovolené na Dvořákově letním sídle ve Vysoké u Příbrami, kam skladatel přijel po prvním roce stráveném v americkém New Yorku. Původně chtěl Dvořák zkomponovat Nové skotské tance, ale hudba, kterou psal, se tancům příliš nepodobala. Z tanců zbyl jen dvoučtvrtový takt a pravidelné členění na osmitaktové periody, a tak se skladatel rozhodl, že skladby vydá pod označením Humoresky. Do nich Dvořák zpracoval drobné motivy zaznamenané během pobytu v Americe.³⁶ Dvořák se těšil na prázdniny, které bude trávit doma v Čechách se svými dětmi, jež s sebou do Ameriky nebral, a také na prostředí českého venkova, kam se vždy rád vracel. To se promítlo do jejich hudebního materiálu, tj. dokážou navodit v posluchačích pocity veselí, ale zároveň i pohody a klidu.

Humoresky vychází u nakladatele Simrocka, který na základě popularity cyklu, ale především sedmé Humoresky žádal Dvořáka o přepracování této skladby i pro jiné nástroje. Proto se Humoreska dočkala nejrůznějších přepracování i pro další nástroje – známá je úprava pro housle a klavír. Již méně známá, o to ale více kuriózní je úprava pro pěvecký sbor.

Komentář ke skladbě:

Do výčtu Dvořákových skladeb zařazujeme Humoresku proto, že se jedná o známou melodii, která zaznívá často z rádia, televize jako podklad reklamy nebo filmu. Někteří posluchači ani nevědí, kdo je autorem této tak známé skladby.

³⁶ ŠUPKA, Ondřej. Antonín Dvořák: Komplexní zdroj informací o skladateli. MAREK, Vlastimil. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/>

Právě poslech různých úprav Humoresky, jejich ohodnocení žáky, určení pořadí „nejlepšího provedení“ může být náplní hodiny Hv, věnované prioritně rozvoji poslechových dovedností.

K nejznámější a nejpopulárnější Humoresce (č. 7 Ges dur) se váže historka, že se Dvořák nechal inspirovat zvukem a rytmem kol vlaku při jízdě. Není to pravda, tento rytmus se objevuje také v jiných skladbách, které vznikly dříve než Humoreska. Dalším důkazem, který historku vyvrací, je fakt, že rytmické schéma bylo podřízeno dříve vzniklé melodii.³⁷

Jedním z hlavních těžišť Dvořákovy tvorby je jeho symfonické dílo. Antonín Dvořák napsal celkem devět symfonií. Nejznámější je **9. symfonie e moll**, kterou Dvořák sám nazval Z Nového světa. Toto označení připsal skladatel proto, že se jednalo o první ucelenou skladbu, jež vznikla celá v Americe. Tato symfonie dnes patří mezi stálý repertoár symfonických orchestrů po celém světě.

Jako inspirace k jejímu napsání posloužila Dvořákovi černošská hudba, která ho zaujala především po stránce rytmické, intervalové i melodické (pentatonika). Jak je ale u Dvořáka obvyklé, nepracuje s žádnou převzatou lidovou melodií. Lze tedy konstatovat, že americké prostředí Dvořáka spíše inspirovalo a ovlivnilo jeho práci na symfonii. Sám Dvořák prozradil, že dvě věty byly inspirovány Písní o Hiawatovi. Jedná se o indiánskou legendu amerického autora Henryho Wadswortha Longfellowa. Do češtiny báseň přeložil Josef Václav Sládek.

Druhým inspiračním zdrojem symfonie je neutuchající a trvalá touha po domově. Ve skladbě došlo k českému, nebo lépe k dvořákovskému přetvoření lidového materiálu a vzniklo jedinečné dílo. Tato fakta uvádí Šourek v Dvořákově biografii a dodává, že Dvořák vytvořil českou a ne americkou symfonii, jak někteří, především američtí hudební teoretici a kritici, tvrdili.³⁸

Symfonie je rozdělena do čtyř vět. 1. Adagio. Allegro molto, 2. Largo, 3. Molto vivace, 4. Allegro con fuoco. První provedení symfonie se stalo

³⁷ ŠUPKA, Ondřej. Antonín Dvořák: Komplexní zdroj informací o skladateli. MAREK, Vlastimil. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/>

³⁸ ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka* 3. 2. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956.

v Americe velkou událostí. Premiéra se uskutečnila 16. prosince 1893 v New Yorku v Carnegie Music Hall, orchestr řídil Anton Seidl. Zájem posluchačů byl velký, sál byl vyprodán už den před premiérou, kdy se konala veřejná generálka. Po provedení symfonie se Dvořák dočkal jednoho z největších úspěchů ve své kariéře. První velký aplaus nastal už po druhé větě – potlesk byl tak dlouhý, že se musel jít Dvořák uklonit na pódium.³⁹

Komentář ke skladbě:

Dvořákova 9. symfonie je dílo známé po celém světě. Tento fakt by měl zaznít na hodinách Hv na 2. stupni ZŠ. Důležité je také žákům představit alespoň část skladby. Melodie čtvrté věty je hojně užívaná ve filmu nebo reklamě, žáci ji jistě budou znát. Blíže je možné představit také zbylé věty. Celá symfonie je na poslech atraktivní, hudební materiál, který je v ní obsažený, je zajímavý.

Dvořákovo **operní dílo** zaznamenává během celé jeho skladatelské kariéry značný vývoj. Obsahuje díla zpočátku nepříliš hodnotná, ale díla, která tvoří ke konci svého tvůrčího období, se stala pravidelnou součástí repertoáru českých operních scén. Jedná se především o opery *Jakobín*, *Čert a Káča* a vrchol Dvořákovy operní tvorby - operu **Rusalka**.⁴⁰

Autorem libreta je spisovatel Jaroslav Kvapil. Inspiraci k sepsání libreta našel u dánského spisovatele Hanse Christiana Andersena v jeho pohádce *Malá mořská víla*. Dalšími inspiračními zdroji byla povídka *Udine* německého spisovatele Friedricha de la Motte Fouqué a také balady a pohádky Karla Jaromíra Erbena. Syntéza všech zdrojů inspirace spolu s vlastní Kvapilovou spisovatelskou invencí dal vzniknout textu, jenž zahrnuje zahraniční i domácí náměty.

³⁹ HOLZKNECHT, Václav. *Antonín Dvořák*. Praha: Státní nakladatelství, 1955.

⁴⁰ BEK, Josef, Ratibor BUDIŠ, Ladislav BURLAS, Jaroslav BUŽGA, Jan KOUBA, Vladimír LÉBL, Eva MIKANOVA, Ladislav MOKRÝ, František MUŽÍK, Robert SMETANA, Jiří SLÁMA a Tomislav VOLEK. *Československá vlastivěda díl IX umění: Svazek 3 hudba*. Praha: Horizont, 1971.

Zajímavostí je, že libreto původně nebylo určené pro Dvořáka. Kvapil nejprve svůj text přinesl řediteli divadla Šubrtovi, který libreto s osobním doporučením předal Dvořákovi.⁴¹

Děj příběhu je poměrně jednoduchý. Hlavní postava, víla Rusalka, se zamiluje do prince. Její otec - vodník ji pošle za ježibabou, která Rusalku promění v němou dívku. Princ se do dívky - Rusalky - zamiluje, chystanou svatbu překazí cizí kněžna, kvůli které princ Rusalku odvrhne. Vodník prince prokleje a odvede Rusalku zpět mezi víly. Ježibaba radí nešťastné Rusalce, aby své utrpení vykoupila smrtí prince. To Rusalka odmítá, protože nemůže ublížit člověku, kterého miluje. Princ si později na Rusalku vzpomene a jde žádat o odpuštění. Polibek na odpuštění znamená princovu smrt.

Dvořákovi se libreto líbilo a začal na opeře usilovně pracovat. O jeho zaujetí svědčí úryvek z jeho korespondence: *„Pracuji nyní na nové opeře a mám již první akt hotový a s instrumentací hodlám býti tento měsíc také hotov. Má nová opera je opět pohádka, slova od Jaroslava Kvapila, jmenuje se „Rusalka“ – a jsem pln nadšení a radosti, že se mi tak práce daří.“*⁴²

Opera vzniká z větší části na Vysoké u Příbrami. Celou ji Dvořák vytvořil za sedm měsíců. Kvapilův text dal Dvořákovi možnost tvořit dlouhé lyrické pasáže. Objevují se milostné scény, ale také přírodní lyrika, ke které měl Dvořák blízko. Tyto části jsou prožívány nadpřirozenými postavami a dávají celému dílu tajemný nádech.⁴³ Otakar Šourek ještě dodává, že v hudebním materiálu opery je patrný vliv hudebního impresionismu, který se projevuje v půvabu barevného detailu hudby, jež není samoučelný.⁴⁴

Rusalka zazněla poprvé 31. března 1901 v Národním divadle v Praze po jejím pečlivém nastudování pod Dvořákovým dohledem. Diváci i odborná veřejnost operu s nadšením přijali. Dvořák byl spokojen. O popularitě díla svědčí i často samostatně uváděné jednotlivé árie z opery. Nejznámější je árie

⁴¹ BERKOVEC, Jiří. *Život plný hudby: vyprávění o Antonínu Dvořákovi*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 1996c1986, 180 p., [32] p. of plates. ISBN 80-200-0601-X.

⁴² SOUČKOVÁ, Taťána a Jan PANENKA. Antonín Dvořák a Jaroslav Kvapil, Rusalka: [pamětní tisk u příležitosti stého výročí uvedení opery Rusalka na scéně Národního divadla. Praha: Český hudební fond, 2001, ISBN 80-725-8068-X. s. 2

⁴³ HOLZKNECHT, Václav. *Antonín Dvořák*. Praha: Státní nakladatelství, 1955.

⁴⁴ ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka 4*. 2. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957.

Rusalky – Měsíčku na nebi hlubokém, výstup Vodníka – Ubohá Rusalko bledá, v povědomí je také sbor Květiny bílé po cestě.

Dvořáka trápilo, že se Rusalku nepodařilo zahrát ve Vídni. Jeho zahraničního provedení se Dvořák nedožil.⁴⁵ Autoři publikace, která vyšla k stému výročí od premiéry, sdělili své překvapení, že u nás po celé století velmi oblíbenou Rusalku až nyní postupně uvádějí operní domy v zahraničí.

Komentář ke skladbě:

Rusalka se řadí mezi nejznámější české opery spolu s operami Bedřicha Smetany. Z tohoto důvodu by měla být Rusalka v hodinách hudební výchovy žákům představena – přičemž je možné provázat výuku hudební výchovy v rámci mezipředmětových vztahů s literární výchovou (pohádka H. CH. Andersena). Představení Rusalky ve výuce Hv s nastíněným dějem by nemělo být opomenuto - povědomí o Rusalce a jejím skladateli patří k všeobecnému společenskému rozhledu.

Dvořákův přínos pro českou hudbu v období pozdního romantismu tkví také v **duchovní hudbě**. Její tvorba souvisí s Dvořákovou hlubokou křesťanskou vírou. Byl to jeden z důvodů, proč se duchovní hudbě věnoval. Dvořák složil velká vokálně instrumentální díla, mše a oratoria – například Stabat Mater, Requiem, Te Deum, Svatá Ludmila. V posledně jmenovaném díle Dvořák zhudebnil text spisovatele Jaroslava Vrchlického. Naďa Hrčková ve své knize, která se zaměřuje na hudbu v období romantismu, přirovnává přínos Dvořákovy duchovní hudby ke Smetanovým vrcholným operám a cyklu symfonických básní Má vlast. Dvořákovo duchovní dílo bylo nadšeně přijímáno nejen v Čechách, ale také ve světě. Především v Anglii se jeho skladby dočkaly uznání a Dvořák tak zde získával další zakázky na duchovní hudbu.⁴⁶ S tímto tvrzením se ztotožňuje autor kapitoly o Dvořákovi v knize Umění a hudba - Ratibor Ďuriš - Dvořákovu duchovní tvorbu staví nad jeho díla operní. Svě

⁴⁵ ŠUPKA, Ondřej. Antonín Dvořák: Komplexní zdroj informací o skladateli. MAREK, Vlastimil. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/>

⁴⁶ *Dějiny hudby*. Vyd. 1. Editor Naďa Hrčková. Překlad Vít Roubíček. Praha: Euromedia Group - Ikar, 2011. ISBN 978-802-4917-009.

tvrzení dokládá úspěchem duchovních děl v zahraničí, což u oper takto jednoznačně tvrdit nelze.⁴⁷

Komentář ke skladbě:

Duchovní dílo Antonína Dvořáka by ve výuce Hv také mělo mít své místo. Je vhodné skladby zmíněné v předchozím odstavci krátce představit a vybrat z nich vhodnou poslechovou ukázkou. Nabízí se např. některou ze zmíněných skladeb využít při výkladu duchovní hudby.

⁴⁷ BEK, Josef, Ratibor BUDIŠ, Ladislav BURLAS, Jaroslav BUŽGA, Jan KOUBA, Vladimír LÉBL, Eva MIKANOVA, Ladislav MOKRÝ, František MUŽÍK, Robert SMETANA, Jiří SLÁMA a Tomislav VOLEK. *Československá vlastivěda díl IX umění: Svazek 3 hudba*. Praha: Horizont, 1971.

2. Slovanské tance – výběr materiálu pro modelovou lekci

Předchozí kapitola přinesla selektované informace o Antonínu Dvořákovi a jeho díle, uvedený materiál bude následně využit v tvorbě modelové lekce. Jejím ústředním tématem jsou však Slovanské tance, a proto je tomuto hudebnímu materiálu věnována celá samostatná kapitola.

První část kapitoly přinese podrobnější informace o Slovanských tancích, o okolnostech jejich vzniku a další informace, které se Slovanskými tanci souvisí. Shromážděný materiál bude zahrnovat opět více údajů, než které budou prezentovány v modelové lekci. Stejně jako v předchozí kapitole je i zde počítáno se selektivním výběrem materiálu ze strany učitele.

Druhá část kapitoly je věnována rozborům jednotlivých Slovanských tanců, zejména těch, jež jsou součástí následné modelové lekce. S tímto zřetelem jsou také vybírány zde uvedené informace.

2.1 O Slovanských tancích

Slovanské tance patří k nejznámějším klavírním skladbám Antonína Dvořáka. S jejich komponováním začíná v březnu roku 1878 na objednávku nakladatele Fritze Simrocka. Pro objednávku se nakladatel rozhodne kvůli úspěchu Moravských dvojzpěvů, které jeho nakladatelství vydalo. Od Dvořáka žádá skladbu, jež se bude hodit pro drobné koncerty v měšťanských salonech. Simrock byl zkušený obchodník, a proto požadoval skladbu, která se dobře prodá. Neměl zájem vydávat velká a závažná díla. Jako inspiraci doporučil Simrock Dvořákovi Uherské tance Johannese Brahmsa, které se také dobře prodávaly. Po Dvořákovi žádal napsání tanců česko-slovanských. Nabídka další spolupráce se Simrockem přišla Dvořákovi vhod. Tou dobou pracoval na Slovanských rapsodiích, na kterých si Dvořák vyzkoušel práci s lidovým námětem. Dvořáka práce zaujala, prostředí lidové taneční hudby dobře znal z mládí, kdy působil ve venkovské kapele. Taneční rytmus měl také skladatel

rád, objevuje se často v jeho ostatním díle. První řadu Slovanských tanců pro čtyřruční klavír, jedná se o 8 skladeb, napsal během dvou měsíců.⁴⁸

Při skládání se Dvořák mohl inspirovat i jiným hudebním materiálem. Nabízelo se napodobit Uherské tance, které napsal Johannes Brahms. V nich německý skladatel přebíral náměty z lidových zdrojů a poté je varioval. Uherské tance jsou tak variacemi na lidové motivy. Dvořák se však rozhodl pro práci jinou. Z tanců, které jsou až na jednu výjimku české (2. tanec je ukrajinská dumka), přebírá jako nejcharakterističtější prvek tance rytmus. Vše ostatní si dotvoří sám – harmonický plán, melodii i ostatní hudební složky.⁴⁹ Na zmíněný charakteristický prvek bude zaměřen úkol v modelové lekci, žákům bude demonstrováno, jak skladatel využil rytmus lidového tance ve své skladbě (Srov. z kap. 4).

Odborná literatura se při hodnocení Slovanských tanců shoduje. Uvádí, že pro celý cyklus je charakterický živelný rytmus, jednoduché formální členění. Z tanců „dýchá“ optimismus a radost ze života. Každý z tanců zaujme na první poslech svojí krásnou melodií. Dalším charakteristickým znakem tanců je střídání durového a mollového tónorodu. Pokud se zaměříme na formu, zjistíme, že tance jsou psané buď ve formě ronda, nebo v třídílné ABA formě.⁵⁰

Už během práce na klavírní verzi začal Dvořák pracovat na orchestrální podobě díla. První, třetí a šestý tanec upravil pro orchestr. Orchestrální verze měla velký úspěch, velký ohlas zaznamenaly Slovanské tance nejen u nás, ale hlavně v zahraničí. Právě na základě úspěchu tří Slovanských tanců pro orchestr požadoval Simrock instrumentaci také ostatních tanců. Teprve za orchestrální verzi získal Dvořák první honorář od Simrocka, který činil 300 marek.

Z hlediska modelové lekce je fakt, že dílo bylo zpracované jak pro čtyřruční klavír, tak pro orchestr, zajímavý. Umožňuje porovnání obou verzí a následné hodnocení – viz modelová lekce v kapitole 4.

⁴⁸ OČADLÍK, Mirko. *Svět orchestru: České orchestrální skladby II*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1946.

⁴⁹ ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka 2*. 3. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955.

⁵⁰ ŠUPKA, Ondřej. Antonín Dvořák: Komplexní zdroj informací o skladateli. MAREK, Vlastimil. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/>

Slovanské tance zaujaly odbornou veřejnost. Dvořákovi otevřely cestu pro další zahraniční nabídky, skladatelovo jméno se dostalo poprvé do povědomí v Evropě. Takhle hovoří o Dvořákově první evropské tvorbě hudební kritik Lous Ehlert v článku, který vyšel v berlínském Nationalzeitung: *„Kdo po třicet posledních let sledoval rozvoj současné hudby, v tom budí se časem zvláštní teskný pocit, totiž, jak velkým i vzácným úkazem je svěží, celý talent! Mrzutě seděl jsem jednoho dne zahrabán v kupě hudebních novinek, oko i duch můj zápasily již s mdlobou, již podléháme tak snadno pod dojmem prázdné, lhostejné, zkrátka bezvýznamné hudby, když tu náhle dvě díla od neznámého mi dosud skladatele zaujala veškerou mou pozornost: Slovanské tance pro klavír na čtyři ruce a Moravské písně, třináct dvojzpěvů pro soprán a alt od Antonína Dvořáka. Skladatel je Čech, žije v Praze a byl ještě před několika lety violistou při tamní opeře. Uveřejnil dosud jen málo skladeb, má však prý na kontě mnoho děl, mezi nimi i kvartety a symfonie. Toť vše, čeho jsem se až dosud mohl o něm dopátrat. Abych věc zkrátka pověděl: zde je konečně opět jednou celý talent, a sice talent zcela přirozený. Považuji Slovanské tance za dílo, které právě tak slavně půjde celým světem, jako Uherské tance Brahmsovy. O jakémsi napodobení nemůže být ani řeči, jeho tance nejsou ani v nejmenším brahmsovské. Božská přirozenost proudí touto hudbou, ani stopy po nucenosti a strojenosti. Ihned dala by se k nim napsat partitura, tak působivě a barevně je to posazeno. Jako vždy při velkých talentech je humor v Dvořákově hudbě hojně zastoupen. Dvořák píše tak veselé a původní basy, že se řádnému hudebníkovi směje srdce v těle... Myslím si, jak by to bylo krásné, kdyby opět jednou přišel hudebník, o němž bychom se potřebovali právě tak málo hádat, jako o jaru.“*⁵¹ Rovněž v Čechách se dočkaly Slovanské tance velmi kladného přijetí – pochvalně o nich hovoří například Emanuel Chvála, také Otakar Šourek, který se podrobně věnoval kompletnímu Dvořákovu dílu, hodnotí tance jako nadčasové, zařazuje je k nejvýznamnějším dílům, které založily dobrou pověst české hudby.⁵²

⁵¹ ŠUPKA, Ondřej. Antonín Dvořák: Komplexní zdroj informací o skladateli. MAREK, Vlastimil. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/slovanske-tance-1-pro-klavir>

⁵² ŠOUREK, Otakar. *Dvořákovy skladby orchestrální*. 1. vydání. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1944.

Zmíněné ohlasy je možné využít také v hodině Hv. Pokud žáky Slovanské tance zaujaly, je možné je seznámit s ohlasy, které vznikly v době, kdy skladba vznikla. Můžeme s žáky porovnat jejich mínění s názory kritiků, zde je prostor pro diskusi.

Druhá řada Slovanských tanců opus 72 vznikl s odstupem osmi let. O druhou řadu žádal Dvořáka Simrock, ale českému skladateli se do pokračování Slovanských tanců příliš nechtělo. Nabídka přišla v době, kdy Dvořák pracoval na oratoriu Svatá Ludmila, které bylo objednáno z Anglie. Na Slovanské tance přišla řada až po dokončení oratoria. Navzdory tomu, že se Dvořákovi do jejich psaní původně nechtělo a Simrockovi dalo značnou práci skladatele přemluvit, o to s větší chutí se do díla pustil: „*Slovanské tance mě velice baví a myslím, že budou zcela jiné (žádný žert a žádná ironie!)*“.⁵³ Takhle Dvořák píše Simrockovi. Druhá řada byla hotová za měsíc práce. Z uvedeného vyjádření je patrné, že sám Dvořák pociťoval, že druhá řada nebude stejně laděna jako řada první. Skladatel prodělal vývoj, mezi oběma řadami tanců uplynulo značné období, ve kterém vznikala závažná díla. V druhé řadě nenalezneme tak strhující rytmus jako v řadě první, objevuje se jiné formální řešení, druhá řada obsahuje více melancholické a poetické nálady a je na rozdíl od té první inspirovaná především jihoslovanskými tanci.⁵⁴

Také druhá řada Slovanských tanců se dočkala orchestrální úpravy. Dvořáka ale k instrumentaci musel Simrock vybízet, samotnému Dvořákovi se do přepracování do orchestrální podoby vůbec nechtělo. Simrock dokonce napsal, pokud se Dvořák k práci nerozhodne, nechá upravit Slovanské tance jiným skladatelem. Dvořák byl nakonec s instrumentací velmi spokojený, sám ji v dopise adresovanému nakladateli hodnotí jako zdařilou a ďábelskou.⁵⁵

⁵³ ŠUPKA, Ondřej. Antonín Dvořák: Komplexní zdroj informací o skladateli. MAREK, Vlastimil. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/slovanske-tance-2-pro-klavir>

⁵⁴ ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka* 2. 3. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955.

⁵⁵ ŠOUREK, Otakar. *Dvořákovy skladby orchestrální*. 1. vydání. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1944.

2.2 Výběr Slovanských tanců pro modelovou lekci

V předchozích podkapitolách jsme se věnovali Slovanským tancům jako celku, v této části se blíže zaměříme na jednotlivé tance.

Pro účel tvorby modelové lekce byly zvoleny skladby z prvního cyklu Slovanských tanců. Výběr rozebíraných tanců v této kapitole byl podřízen didaktickému využití materiálu v modelové lekci. Byly vyhledány ty tance, které by nejlépe vyhovovaly plánované realizaci úkolů, předkládaných v modelové lekci, tj. tance, které mají přehlednou formu a obsahují kontrastní témata, výrazný a čitelný rytmus, atraktivní a známou melodii. Níže jsou vyjmenovány tance, které budou v modelové lekci použity.

- Forma tance: výběr Slovanského tance č. 1
- Furiant: Slovanský tanec č. 8
- Poznání rytmu tance: Slovanské tance č. 3, 4, 5, 8 – zde byly vybírány pouze české tance

Níže jsou popsány ty tance, které jsou použity v modelové lekci ve čtvrté kapitole této diplomové práce. Modelové lekci jsou také podřízeny informace obsažené v popisu Slovanských tanců. Pro tuto kapitolu jsou užity notové materiály z klavírní (čtyřruční) verze.⁵⁶

Prvním rozebíraným tancem, jak je výše uvedeno, je **Slovanský tanec č. 1 C dur op. 46**. Jedná se o stylizaci lidového tance furiant, což je český tanec, který se hraje a tancuje v rychlém tempu. Nejcharakterističtější znakem tohoto tance je střídání dvoudobého a třídobého metra. Tance, které střídají dvoudobá a třídobá metra, se souhrnně nazývají *mateníky*.⁵⁷ Modelová lekce využije tento tanec v úkolu zaměřeném na poznání formy tance (viz kapitola 4.3.5), proto zde v částečném rozboru tance představujeme témata, se kterými v modelové lekci pracujeme, a přibližujeme i jeho formu.

⁵⁶ Podrobná charakteristika všech Slovanských tanců je uvedena v bakalářské práci autora této diplomové práce.

⁵⁷ ŠPIČKOVÁ-MATOUŠKOVÁ, Marie. *České lidové tance: pro školy I. - III. stupně*. Praha: Státní nakladatelství, 1949.

Ve Slovanském tanci č. 1 nalezneme dvě kontrastní části. Tanec je napsán ve formě ABA. První část (A) je zahájena mohutným a znělým akordem, na který navazuje radostná, rychlá a energická hudba. Ta posluchače zaujme rázným rytmem. (Začátek prvního tance – viz obrázek č. 1)

Obrázek 1 - 1. téma z úvodního dílu (A) Slovanského tance č. 1⁵⁸

Téma v druhé (B) části je k první části kontrastní. Především rytmus zde není tak ostrý jako v tématu prvním. Kontrast je také podpořen změnou tóniny – první téma je v C dur, druhé v A dur (Ukázka druhého tématu - viz obrázek 2).

Obrázek 2 - téma středního dílu (B) Slovanského tance č. 1⁵⁹

Po skončení druhého dílu následuje opět první díl (A). V jeho závěru posluchač nalezne připomínku tématu z druhé části, po němž následuje efektní konec celé skladby. Z celkového pohledu je tanec velmi působivý.

Druhým rozebíraným tancem je **Slovanský tanec č. 3 As dur op. 46**. Jako předloha pro tuto skladbu byla vybrána česká polka. Pro tento tanec je charakteristický dvoudobý rytmus a mírně rychlé, až rychlé tempo. Z hlediska formálního je tanec napsaný ve velké dvoudílné formě s opakováním prvního

⁵⁸ DVOŘÁK, Antonín. *Slovanské tance op. 46*. 4. vydání. Praha: Supraphon, n. p., 1970. s. 8

⁵⁹ Tamtéž, s. 13

dílu – ABA. Pro modelovou lekci využijeme především díl A, proto je níže blíže rozebírán. Tento velký díl je složen ze dvou malých dílů – ab.

Dvořákova stylizace polky je zahájena houpavým prvním motivem (viz obrázek 3.), který celou skladbu uvádí (a). Tato první část je vystřídána rychlejší druhou částí (b). Kontrastní druhá část je od té první oddělena třemi různými akordy (viz obrázek 4), na které navazuje rozverná, vířivá a skotačivá melodie. V druhé části je lépe patrný polkový rytmus. V modelové lekci je tanec využit v úkolu zaměřeném na poznání lidového tance (viz kapitola 4.3.3). Proto je vhodné v souvislosti s tímto tancem objasnit žákům charakteristický polkový doprovod – bas a příznávka – viz obrázek 5.

Obrázek 3 - první motiv (a) Slovanského tance č. 360

Obrázek 4 – polka (b) Slovanského tance č. 361

Obrázek 5 - doprovod bas a příznávka v Slovanském tanci č. 362

⁶⁰ DVOŘÁK, Antonín. *Slovanské tance op.46*. 4. vydání. Praha: Supraphon, n. p., 1970. s. 21

⁶¹ Tamtéž

⁶² Tamtéž

Slovanský tanec č. 4 F dur op. 46 – sousedská vyznívá mírněji než skladba předchozí, přesně v intencích lidové předlohy. Sousedská je mírný tanec v $\frac{3}{4}$ rytmu.

V modelové lekci je stejně jako tanec předchozí využít k poznání lidové předlohy Slovanského tance (viz kapitola 4.3.3). Pro její jednodušší identifikaci můžeme slovně charakterizovat témata tance a také přiblížit jeho celkové vyznění. Forma tance je podobná jako u tance předchozího – jedná se o velkou třídílnou formu da capo s kodou – ABAk.

Skladba je zahájena poněkud naléhavou hudbou, objevuje se model otázky a odpovědi. Tato část tance (A) je v tónině F dur – viz obrázek 6. Střední část (B) je oproti části první v subdominantní tónině (z F dur do B dur). Změna tóniny přináší také jiný hudební materiál. Druhý díl oproti poklidnému začátku vyznívá optimisticky a žertovně. Je vhodné žáky upozornit na přírazy, které hudbě dodávají právě hravost a žertovnost – viz obrázek 7.

Po druhém dílu následuje návrat první části. Konec celé skladby (k) přináší krátkou připomínku druhého dílu, po ní následuje postupné zrychlování tempa, které vrcholí závěrečnými akordy.

Obrázek 6 – Úvod Slovanského tance č. 4⁶³

Obrázek 7 – Střední díl Slovanského tance č. 4⁶⁴

⁶³ DVOŘÁK, Antonín. *Slovanské tance op.46*. 4. vydání. Praha: Supraphon, n. p., 1970. s. 29

⁶⁴ Tamtéž, s. 31

Slovanský tanec č. 5 opus 46 je inspirován lidovým tancem skočnou. Ta se velmi podobá polce svým rytmem. Na rozdíl od klasické polky, jak už samotný název „skočná“ napovídá, je tanec rychlejší a živější, zkrátka tzv. do skoku. Formální řešení je jednoduché – jedná se o velkou třídílnou formu s opakováním – ABA. Poznání formy tohoto tance není pro modelovou lekci prioritou, ale v něm se zaměříme především na jeho hudební materiál, který přichází s vířivou a energickou hudbou, v první části skladby pak s výraznými akcenty v tématu. Právě na tyto znaky upozorníme žáky při práci s tímto tancem. Stylizaci skočné použijeme při aktivitě zaměřené na poznání lidového tance (viz kapitola 4.3.3).

Posledním tancem z předloženého výběru je **8. Slovanský tanec g moll op. 46**. Dvořák tímto zmíněným tancem uzavřel první cyklus Slovanských tanců. Jedná se o furiant. Druhá stylizace zmíněného lidového tance rámuje celý cyklus Slovanských tanců – furiantem Dvořák celý cyklus otevírá a také ukončuje.

Skladba je napsaná ve velké dvoudílné formě s repeticí a kodou - /:AB:/k. Tanec zaujme množstvím hudebních nápadů už na první poslech. Kromě střídání dvoudobého a třídobého metra, které skladatel převzal z lidové předlohy, posluchače upoutá náhlé střídání durové a mollové tóniny v hlavním tématu (ukázka tématu viz obrázek 7) a práce s ostrými dynamickými kontrasty. Tento tanec je velmi vhodný k aktivitě, která představuje podobu lidového tance furiant (viz kapitola 4.3.3). K demonstraci práce s rytmem využijeme úvodní téma Slovanského tance – viz obrázek 8. Bližší popis práce s hudebním materiálem tance nalezneme v kapitole 4.

Obrázek 8 – začátek Slovanského tance č. 8⁶⁵

⁶⁵ DVOŘÁK, Antonín. *Slovanské tance op.46*. 4. vydání. Praha: Supraphon, n. p., 1970. s. 64, 65

3. Antonín Dvořák a Slovanské tance v učebnicích pro 2. stupeň ZŠ

Jedním z dílčích cílů této práce je zjistit, do jaké míry je osoba A. Dvořáka zastoupena v učebnicích hudební výchovy pro 2. stupeň ZŠ, jaká Dvořákova díla jsou zde prezentována i jakým způsobem. Zaměřujeme se též na způsob prezentace života a díla Antonína Dvořáka samotnými autory učebnic. Dílčím cílem kapitoly je také možná inspirace materiálem učebnic Hv pro modelovou lekci, popř. přejímání či modifikace didaktického materiálu týkajícího se Antonína Dvořáka do jejího obsahu.

Celá kapitola je rozdělena do dvou hlavních částí. V první se zaměřujeme na vyhledávání informací o Antonínu Dvořákovi, ve druhé o Slovanských tancích v dostupných učebnicích HV pro 2. stupeň základní školy.

Zkoumaný vzorek zahrnuje učebnice, které vyšly v porevoluční době v průběhu posledních dvaceti let (od roku 1989) a které jsou ve výuce Hv nejvíce používány. Jedná se o učebnice a výukové publikace schválené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Podle vyhlášky ministerstva školství⁶⁶ má aktuálně platnou doložku pouze učebnice Hudební výchova z nakladatelství SPN od Charalambidise a kol.⁶⁷ a Hudební výchova z nakladatelství Fraus⁶⁸ (zkoumané byly pouze učebnice pro 2. stupeň ZŠ⁶⁹). Ostatní učebnice jsou zde vybrány pro srovnání s aktuálně schválenými učebnicemi.

⁶⁶ Seznam schvalovacích doložek učebnic z března roku 2014 dostupný na:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/schvalovaci-dolozky-ucebnic-1>

⁶⁷ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Zbyněk CÍSAŘ, Jiří PILKA. *Hudební výchova: pro 6.-9. ročník základní školy*. Praha: SPN, 1998.

⁶⁸ ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: učebnice pro 6.-7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-807-2389-018.

⁶⁹ V řadě učebnic pro 1. – 5. třídu, která zkoumaným učebnicím předchází, se objevují Dvořákovy skladby ve všech pěti dílech – Moravské dvojzpěvy, Slovanské tance, 9. symfonie, Furiant z České suity, opery Rusalka a Čert a Káča. V učebnici pro 5. ročník (LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 135 s. ISBN 8072350501.) je o Dvořákovi nepřiměřeně dlouhý souvislý text s rozsahem necelé dvě stránky formátu A5.

3.1 Antonín Dvořák v učebnicích Hv

3.1.1 Mihule, Střelák – Hudební výchova pro 6. – 9. třídy⁷⁰

První a zároveň nejstarší zkoumanou učebnicí je učebnice z nakladatelství **SPN – Hudební výchova** od autorů **Jaroslava Mihuleho** a **Miroslava Střeláka**. Jedná se o řadu učebnic vydanou v letech 1989–1997.

V učebnici určené pro šestý ročník⁷¹ se Antonín Dvořák objevuje hned několikrát. Poprvé nalezneme o Dvořákovi zmínku v souvislosti se skladatelem Josefem Sukem v kapitole Kouzlo smyčců.⁷² Je zde uvedeno, že Josef Suk se oženil s dcerou Antonína Dvořáka Otylkou. Nalezneme také informaci o tom, že Suk byl Dvořákovým žákem. V textu učebnice, který žákům přibližuje Sukovu Serenádu Es dur, je vložena citace věty Antonína Dvořáka. V ní Dvořák Sukovi sděluje (a Suk se těmito slovy řídil, když komponoval svou Serenádu): „*Suku, teď je léto, tak dělejte něco radostného, aby to nebyly stále ty velkoleposti do moll!*“⁷³

Dále je Dvořákovi věnována celá kapitola s nadpisem Furiant v koncertní síni.⁷⁴ Text je vztažen k Furiantovi z České suity. V kapitole je vysvětleno, co je suite, z jakých částí se Dvořákova Česká suite skládá a jaké obsahuje tance. Dále kapitola uvádí krátký popis skladby, v notách je zapsaná základní hudební myšlenka. Následuje notový příklad lidové písně, se kterou Dvořák ve Furiantu pracuje. Autoři skladbu Furiant uvádějí jako doporučený poslech.

Po rozboru suity následuje životopis skladatele Antonína Dvořáka. Je nutné podotknout, že životopis je zde obsáhlý, podává velké množství informací. Pro žáky 6. třídy je text zbytečně dlouhý, přesahuje dvě stránky formátu A5. I přes značný rozsah nepřináší ucelené informace o životě a díle

⁷⁰ MIHULE, Jaroslav a MIROSLAV STŘELÁK. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. 1. vyd. Ilustrace Josef Paleček. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, 217 s. ISBN 80-042-3817-3.

⁷¹ Tamtéž

⁷² Tamtéž, s. 87.

⁷³ Tamtéž, s. 89.

⁷⁴ Tamtéž, s. 124.

českého skladatele. Text je rozdělen do čtyř odstavců s následujícími nadpisy: Mládí a práce, Světová sláva, Dvořák učitel, Dvořák osobnost. Z Dvořákových děl text zmiňuje Slovanské tance, Moravské dvojzpěvy a 9. symfonií. Chybí zmínka o operách a o duchovní hudbě.

Stejný díl učebnice zmiňuje Dvořáka v kapitole věnované romantické hudbě. Podkapitola Romantismus a romantikové⁷⁵ je zaměřena především na evropské romantické skladatele, přesto ve stručnosti zmiňuje i české skladatele z tohoto období – B. Smetanu, A. Dvořáka, Z. Fibicha, J. Suka, V. Nováka (u posledních dvou skladatelů je poznámka, že se jedná o jejich ranou tvorbu).

Zde je třeba ocenit, že jsou čeští skladatelé představeni v kontextu se světovým romantismem. Českým skladatelům je také věnovaný graf, který obsahuje jejich data narození a úmrtí. Lze tudíž vysledovat věk skladatelů i přesahy jejich životů (kdo se mohl s kým setkat).

Počtvrté zaznamenáváme Antonína Dvořáka v kapitole Hudba zpívá o lásce⁷⁶. Zde je ukázka z Dvořákovy Rusalky. Kapitola přináší podrobné informace – zmiňuje okolnosti vzniku opery, uvádí jméno autora libreta. Opera Rusalka je porovnávána s literární pohádkou. Autoři tak nabízí propojení hudební výchovy s výchovou literární. Právě ono propojení s jiným předmětem, i když není přímo zmíněné, je přínosem tohoto zpracování. Pod textem je uvedena ukázka pěveckého partu árie Rusalky Měsíčku na nebi hlubokém. Zmíněná skladba je zde doporučena k poslechu.

V druhém dílu učebnice řady SPN Hv pro 7. třídu⁷⁷ se téma Antonín Dvořák objevuje celkem třikrát. Poprvé je uvedeno v kapitole s názvem Můj drahý národ český neskoná.⁷⁸ Větší část kapitoly je však věnovaná Bedřichu Smetanovi a jeho opeře Libuše. V druhé polovině kapitoly je zmínka o české národní hudbě. Text porovnává dva české skladatele – Smetanu a Dvořáka. Je

⁷⁵MIHULE, Jaroslav a Miroslav STŘELÁK. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. 1. vyd. Ilustrace Josef Paleček. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, ISBN 80-042-3817-3. s. 135

⁷⁶ Tamtéž, s. 154

⁷⁷ MIHULE, Jaroslav, Pavel JURKVIČ a Miroslav STŘELÁK. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 2. vyd. Ilustrace Jitka Walterová. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993, 238 s. Učebnice pro základní školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-042-6493-X.

⁷⁸ Tamtéž s. 26

zmíněno, že oba se podíleli na představení české národní kultury světu. Uvedena jsou také nejslavnější díla obou skladatelů – u Dvořáka se jedná o symfonie, koncerty, komorní díla, kantáty a opery. U Dvořáka jsou uvedeny jeho zahraniční cesty, kdy představoval a dirigoval své skladby na koncertech. Opomenuto není ani působení v pozici ředitele konzervatoře v New Yorku.

O několik kapitol později je rozebírán Dvořákův Slovanický tanec a později také Mazurek. Kapitola nese název V duchu Slovanických tanců.⁷⁹

Také ve třetím dílu této řady učebnic pro 8. třídu⁸⁰ nalezneme pasáže o Antonínu Dvořákovi. Celá poměrně rozsáhlá kapitola nese název Nejslavnější česká symfonie. Už z názvu je patrné, že kapitola je zaměřena na Dvořákovu symfonii č. 9 e moll – Z Nového světa. Kapitola začíná textovou pasáží, která přesahuje jednu stranu A5. Text sděluje okolnosti cesty Antonína Dvořáka do Ameriky. Zmiňuje skladatelovo dlouhé váhání, než přijal tříletý závazek. Poté text popisuje, jak byl Dvořák v Americe nadšen černošskou hudbou. Kapitola dále cituje část Dvořákova dopisu, který posílá do Čech. Pak už je text zaměřen na Novosvětskou symfonii. Je uveden zdroj skladatelovy inspirace – hudba původních obyvatel Ameriky a také touha a stesk po domově. Rovněž je objasněno, jak vznikl název „Z Nového světa“. Dále následuje rozbor skladby a uvedení jejího členění na jednotlivé části. Rozebírání je začátek první věty. V notách je zobrazen úplný začátek, pak hlavní téma, vedlejší téma a také téma závěrečné. Rozbor je doplněn krátkým komentářem. Uvedeny jsou i nástroje, které jednotlivá témata provádějí. Celý rozbor směřuje k určení sonátové formy, které je doplněno dalšími informacemi o zmíněné formě – připojen je i graf, který ukazuje, jak jsou členěny jednotlivé věty v symfonii v období romantismu.

⁷⁹ MIHULE, Jaroslav, Pavel JURKOVÍČ a Miroslav STŘELÁK. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 2. vyd. Ilustrace Jitka Walterová. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993, 238 s. Učebnice pro základní školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-042-6493-X.142

⁸⁰ MIHULE, Jaroslav, Ivan POLEDŇÁK a Petr MAŠLAŇ. *Hudební výchova pro osmý ročník základní (občanské) školy*. 1. vyd. Ilustrace Jitka Walterová. Praha: Fortuna, 1994, Učebnice pro základní školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-716-8172-5. s. 209.

Též poslední díl řady SPN určený žákům 9. třídy Dvořáka neopomněl.⁸¹ Zmiňuje Dvořákovy Moravské dvojzpěvy v kapitole Skladatel a lidová píseň.

O Moravských dvojzpěvech je jen uvedeno, že zaujaly Johannese Brahmsa a že jsou psány pro dva ženské hlasy a klavír. Následuje kompletní notace (dva hlasy a klavírní doprovod) písně Voda a pláč z již zmiňovaného cyklu. O kapitolu dále jsou opět uvedeny Slovanské tance – blíže viz 2. kapitola této absolventské práce.

Kapitola Romantismus⁸² také uvádí Dvořáka a jako poslech připojuje jeho Koncert pro violoncello a orchestr. Koncert je uveden krátkým úvodem o hudbě Antonína Dvořáka, je konstatováno, že Dvořákova hudba je známa po celém světě. Poté je blíže rozebírána druhá věta violoncellového koncertu. Zdůrazněn je tematický i výrazový kontrast. Rozbor je doplněn notovými ukázkami.

Celkově je možné konstatovat, že učebnice Hudební výchova pro 6.-7. ročník základní školy z nakladatelství SPN se věnují Dvořákovi dostatečně. O českém skladateli jsou uvedeny všechny podstatné informace, zmíněna jsou také všechna důležitá díla. Je škoda, že díla nejsou uvedena v životopisné pasáži věnované českému skladateli. Nevýhodou jsou textové pasáže, které nenabízejí příliš zajímavostí. Žáci by jistě ocenili, kdyby text byl doplněn některými zajímavostmi ze skladatelova života. Text by mohl být kratší, především pro šestou a sedmou třídu jsou textové pasáže příliš obsáhlé. Žáci neudrží pozornost, aby si z textu odnesli alespoň několik důležitých informací. Bylo by dobré, kdyby základní informace byly v textu graficky vyznačeny. Učebnice počítá se značnými hudebními znalostmi. Především rozbor poslechových ukázek jsou pro žáky náročné, až příliš složité. Při současné nízké dotaci hodin hudební výchovy si lze pouze stěžít představit, že by mohl být v rámci hodin Hv prováděn tak podrobný rozbor zde uvedených děl. Výskyt

⁸¹ MIHULE, Jaroslav, Petr MAŠLAŇ a František MOURYC. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia*. 1. vyd. Ilustrace Jitka Walterová. Praha: Fortuna, 1997, Učebnice pro základní školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-716-8500-3. s. 64.

⁸² Tamtéž s. 175.

informací o Antonínu Dvořákovi ve výše zmíněných učebnicích přehledně uvádí níže uvedená tabulka.

Tabulka 2 - A. Dvořák v sadě učebnic Hudební výchova pro 6.-9. třídu nakladatelství SPN

Učebnice HV pro:	Strana	Dílo	Obsah
6. ročník	87	-	Příbuzenský vztah A. Dvořáka a J. Suka
6. ročník	124	Furiant z České suity	Životopis A. Dvořáka
6. ročník	135	-	Čeští skladatelé v období romantismu
6. ročník	154	Rusalka – Měsíčku na nebi hlubokém	Opera Rusalka – děj, okolnosti vzniku
7. ročník	26	-	B. Smetana a A. Dvořák
	142	Mazurek	Inspirace Slovanskými tanci
8. ročník	209	9. symfonie e moll	Okolnosti vzniku skladby a rozbor
9. ročník	175	Koncert pro violoncello a orchestr	Rozbor 2. věty koncertu

3.1.2 Alexandros Charalambidis, Jiří Pilka a Zbyněk Císař – Hudební výchova pro 6.–9. třídu⁸³

Další zkoumanou řadou je sada učebnic, která nese stejný název jako předchozí – **Hudební výchova** pro 6. – 9. třídu. Byla napsána kolektivem autorů, v jehož čele stojí **Alexandros Charalambidis, Jiří Pilka a Zbyněk Císař** - všichni tři spolupracovali na čtyřech dílech. Ostatní se podíleli méně.

V učebnici, která je určena žákům 6. ročníků základní školy,⁸⁴ se Antonín Dvořák poprvé objevuje v kapitole *Hrajeme a zpíváme ve dvou, třech, čtyřech....* Kapitola⁸⁵ hovoří o komorním seskupení hudebníků, uvádí, jak se jednotlivá složení jmenují. Dvořákovy Moravské dvojzpěvy jsou uvedeny jako příklad hudebního dua – vybraným hudebním materiálem je píseň *Zajatá*.

Ukázka z Moravských dvojzpěvů je přiložena na CD k učebnici. Text obsahuje pouze zmínku, pro jaké obsazení je dílo určeno. Hudební ukázka od Antonína Dvořáka je také použita při vysvětlení tria a terceta – Terceto pro dvoje housle a violu.

V kapitole s názvem *Ta naše opera česká* se objevuje Dvořákova Rusalka⁸⁶. Krátký text odkazuje na znalost pohádky od H. Ch. Andersena Malá mořská víla, která se stala inspirací k libretu od J. Kvapila. Následuje krátké, ale dostačující vylíčení obsahu opery. Autoři jako ukázkou z opery Rusalka zvolili árii Prince. Pod textem nalezneme také ukázkou z notového zápisu zmíněné árie.

Výběr hudební ukázky není, dle našeho soudu, příliš vhodný. Árie Prince je sice krásná, ale dala by se vybrat reprezentativnější ukázka z Rusalky. Žáci by se měli především seznámit s árií Rusalky Měsíčku na nebi hlubokém, výběr z ostatních árií lze uvést jako doplnění k výkladu o Rusalce.

Celkové pojetí kapitoly postrádá logiku. Kapitola, která je zaměřena na českou operu, začíná skladatelem Myslivečkem. Ten se sice narodil v Čechách,

⁸³ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Zbyněk CÍSAŘ, Jiří PILKA. *Hudební výchova: pro 6. - 9. ročník základní školy*. Praha: SPN, 1998.

⁸⁴ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Lukáš HURNÍK, Zbyněk CÍSAŘ, Jiří PILKA a Dalibor MATUŠKA. *Hudební výchova: pro 6. ročník základní školy*. Praha: SPN, 1998. ISBN 80-7235-52-8.

⁸⁵ Tamtéž s. 44.

⁸⁶ Tamtéž s. 92.

ale českou operu nepsal.⁸⁷ Smetanovi a Dvořákovi je oproti ostatním skladatelům věnovaná jen krátká zmínka a odkaz na dřívější učivo. Poté následují portréty dalších dvou hudebních skladatelů – Leoše Janáčka a Bohuslava Martinů. Závěrečná část kapitoly je věnovaná Národnímu divadlu. Celá kapitola je značně rozsáhlá, především u Myslivečka je text zbytečně podrobný.

V dalším díle této řady učebnic určeném pro 7. ročník základní školy⁸⁸ nalezneme Dvořáka v kapitole Symfonie a symfonická báseň.⁸⁹ Trochu překvapivě se zmínka o Dvořákovi objevuje u symfonické básně – uvedena je skladba Vodník na námět Erbenovy Kytice jako příklad programní skladby. Dalo by se spíše očekávat, že zmínka o Dvořákovi bude v této kapitole hlavně u tématu symfonie.

I když je věnovaná světovým autorům symfonií – Haydnovi, Beethovenovi, Mozartovi, mohla zde být zmínka také o Dvořákových symfoniích. Je škoda, že zde autoři neuvedli českou hudbu v kontextu se světovou symfonickou hudbou.

Další zmínku o Dvořákovi už v této učebnici nenalezneme. Ani v kapitole, která žákům představuje duchovní hudbu⁹⁰. Absence zmínky o Dvořákovi v této kapitole hodnotíme jako fatální chybu. Dvořák je považován za zakladatele české duchovní hudby, tato informace by měla být žákům předána. Autoři vytvořili na závěr celé kapitoly pro žáky úkol, aby rozhodli podle poslechu, zda Smetanova Česká píseň je kantáta nebo oratorium.⁹¹

Učebnice Hv pro osmý ročník základní školy je zaměřena na dějiny světové klasické hudby a na vývoj hudby populární, proto se zde Dvořák neobjevuje. V učebnici pro 9. ročník Hv⁹² je to už jiné. V kapitole věnované

⁸⁷ NAVRÁTIL, Miloslav. *Dějiny hudby: Přehled evropských dějin hudby*. Ostrava: Scholaforum, 1996.

⁸⁸ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Zbyněk CÍSAŘ, Jiří PILKA a Dalibor MATUŠKA. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 152 s. ISBN 80-723-5048-X.

⁸⁹ Tamtéž s. 90.

⁹⁰ Tamtéž s. 97.

⁹¹ Zvolení ukázky od Smetany nepovažuji za vhodné, na rozdíl od Dvořáka se Smetana věnuje těmto formám jen okrajově.

⁹² CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 126 s. ISBN 80-723-5012-9.

české romantické hudbě nalezneme o Dvořákovi krátký odstavec, který uvádí Dvořákovy zahraniční cesty do Ruska, Německa, Anglie a Ameriky. Dále uvádí tři základní díla – operu *Rusalka*, *Slovanské tance* a 9. symfonii. Odstavec také uvádí, že Dvořák je stále nejznámějším českým hudebním skladatelem. K odstavci je připojena notová ukázka z 2. věty *Novosvětské symfonie* – jedná se o čtyři takty hlavního tématu. Na přiloženém CD je část 2. věty uvedené symfonie.⁹³

Ve stejném dílu učebnice nalezneme ještě jednu zmínku o Dvořákovi. V kapitole *20. století v české hudbě* autoři⁹⁴ uvádějí, že Dvořáka a Smetanu je možné srovnávat s dalšími evropskými skladateli z tohoto období. Dále uvádí, že Antonín Dvořák dosáhl uznání již během svého života. Pokračuje text věnovaný Leoši Janáčkovi. Zde autoři opět nevyužili možnosti představit oba skladatele v souvislostech, neboť jak známo, Janáček a Dvořák byli přátelé. Poslední díl učebnice přináší základní informace o A. Dvořákovi.

Tabulka 3 - A. Dvořák v sadě učebnic *Hudební výchova pro 6.–9. třídu* (Charalambidis a kol.)

Učebnice HV pro:	Strana	Dílo	Obsah
6. ročník	44	Moravské dvojzpěvy – píseň Zajatá	Hudební duo
6. ročník	92	Rusalka – árie Prince	Obsah opery, autor libreta
7. ročník	91	Vodník	Symfonická báseň
9. ročník	71	9. symfonie e moll - 2. věta Largo	Zahraniční cesty A. Dvořáka
9. ročník	91	-	B. Smetana a A. Dvořák ve srovnání s ostatními

⁹³ Tamtéž, s. 71.

⁹⁴ CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, ISBN 80-723-5012-9. s. 91.

			světovými skladateli
--	--	--	----------------------

Celá řada učebnic **Hudební výchova pro 6.–9. třídu ZŠ** od autora Charalambidise a dalších autorů působí svojí grafickou úpravou moderně. V porovnání s první zkoumanou řadou učebnic přináší o Antonínu Dvořákovi méně informací. I když řada učebnic Hv uvádí tři důležité skladby, v poslechové ukázkách je všechny nenalezneme. Celkově s Dvořákem a jeho dílem není v této učebnici promyšleně nakládáno. Nejsou vždy vybrány vhodné ukázky, text, který se skladatele týká, neobsahuje ucelené informace. Aby si žáci udělali komplexní představu o skladateli, museli by postupně procházet všechny díly učebnice. Zde je prostor pro učitele, který by měl pravidelně důležité informace s žáky opakovat.

3.1.3 Jiří Kolář, Ivana Štíbrová – Hudební výchova⁹⁵

Další učebnicí v průzkumu je alternativní řada učebnic hudební výchovy z nakladatelství Jinan. Učebnice je zaměřena více na kreativitu žáků a lepší pochopení hudby přes zážitek. Proto není teorii ani vývoji hudby věnována velká pozornost. Na Antonína Dvořáka je zaměřen v učebnici Hv pro 6. ročník⁹⁶ poměrně náročný kviz. Jedná se celkem o 20 otázek, odpověď žáci vybírají ze tří možností. Kviz obsahuje otázky na Dvořákův život, jeho životní data a slavná díla. Jedna otázka předkládá notový zápis skladby. Žáci mají za úkol určit, jaká skladba je v notové ukázce zobrazena.

Ve stejném díle nalezneme zmínku o Dvořákovi v kapitole o hudbě v Americe (učebnice postupuje podle geografických oblastí). Nalezneme zde informaci o Dvořákově americkém působení, o jeho zaujetí černošskou hudbou⁹⁷. Text a notová ukázka představuje Sonatinu G dur, kterou Dvořák věnoval svým dětem, jednalo se totiž o jeho sté dílo. Následuje bližší popis

⁹⁵ KOLÁŘ, Jiří a Ivana ŠTÍBROVÁ. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy: Hudební dílna II.* 1. vydání. Úvaly: Jinan, 1997.

⁹⁶ Tamtéž s. 88.

⁹⁷ Tamtéž s. 92.

Novosvětské symfonie. Zmíněna je především inspirace Dvořáka z Písně o Hiawatě.

Jako nelogické hodnotíme zařazení notové ukázky z 9. symfonie do kvizu, který je v učebnici zařazen několik stránek před kapitolu o 9. symfonii. Mělo by tomu být spíše naopak.

V této řadě učebnic se Dvořák objevuje ještě v učebnici Hv pro 7. třídu.⁹⁸ Tato kapitola představuje Dvořáka a využívá jako hudební materiál Slovanské tance. Její rozbor tudíž nalezneme v kapitole 3.2.

Učebnice alternativní řady z nakladatelství Jinan nahlíží na hudební výchovu jiným pohledem. Nelze je proto srovnávat s předchozími dvěma řadami učebnic. O Antonínu Dvořákovi jsou zde podávány informace podle selektivního výběru autorů. Zmiňována jsou vlastně jen tři díla – Sonatina G dur, 9. symfonie a Slovanské tance, ostatní Dvořákovy skladby nejsou uvedeny. Vzhledem k malému množství informací o Dvořákově tvorbě jsou však zmíněná tři díla rozebírána až příliš podrobně.

Tabulka 4 - Díla A. Dvořáka v učebnicích Hudební výchova z nakladatelství Jinan

Učebnice HV pro:	Strana	Dílo	Obsah
6. ročník	88	--	Hudební kvíz o A. Dvořákovi
6. ročník	92	9. symfonie e moll, Sonatina G dur	Hudba v Americe
7. ročník	56	Slovanský tanec č. 1. C dur	Osobnost A. Dvořáka

⁹⁸ BRABEC, Jindřich. *Hudební výchova pro 7. ročník*. Úvaly: Jinan, 1996.

3.1.4 Jaroslav Herden – My pozor dáme a nejen posloucháme⁹⁹

Další alternativní učebnicí je kniha **Jaroslava Herdena** s názvem **My pozor dáme a nejen posloucháme**. Z názvu je patrné, že učebnice je zaměřena více na poslech. Kapitola věnovaná Dvořákovi¹⁰⁰ přináší krátké Curriculum vitae – obsahuje 8 datovaných událostí – narození, úmrtí, působení v Prozatímním divadle, provedení Stabat Mater v Londýně, vydání první i druhé řady Slovanských tanců. Curriculum vitae taktéž neobsahuje informace o Antonínu Dvořákovi komplexnějšího charakteru. To ale vzhledem k účelu této učebnice, kterou lze chápat jako doplňující, ne však jediný zdroj informací, není přílišným nedostatkem.

Autor učebnice uvádí doporučené skladby k poslechu od Dvořáka. Je jich celá řada: Moravské dvojzpěvy (Holub na javoře), Sonatina G dur pro housle, Slovanský tanec č. 7., árii Rusalky – Měsíčku na nebi hlubokém, Dumku č. 2 cis moll, Symfonii č. 9 e moll Z Nového světa a Eja, Mater z oratoria Stabat Mater. Poslední dílo ve výčtu doporučených poslechových skladeb je dále více žákům přiblíženo. Je vysvětleno, proč Dvořák psal na konec svých skladeb „Díky Bohu“. V souvislosti se Stabat Mater jsou uvedeni další skladatelé, kteří stejný text zhudebnili. Autor dále uvádí okolnost, při které oratorium vzniklo – úmrtí Dvořákových dětí.

S Dvořákovou skladbou – Sonatinou G dur – se setkáme také v části učebnice, která obsahuje skladby skladatelů v úpravě pro školní sbor nebo kapelu. Autor úpravy Sonatiny G dur je autorem celé učebnice (J. Herden).

Tabulka 5 - Dílo A. Dvořáka v publikaci My pozor dáme a nejen posloucháme

Strana	Dílo	Obsah
84	Moravské dvojzpěvy (Holub na javoře), Sonatina G dur pro	Životopis A. Dvořáka

⁹⁹ HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a nejen posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*. Praha: Scientia, 1997, 210 s. Učebnice pro základní školy (Scientia). ISBN 80-718-3087-9.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 84.

	housle, Slovanský tanec č. 7., árie Rusalky – Měsíčku na nebi hlubokém, Dumka č. 2 cis moll, Symfonie č. 9 e moll Z Nového světa a Eja, Mater, fons amoris z oratoria Stabat Mater.	
186	Sonatina G dur	Úprava pro školní soubor

3.1.5 Jakub Šedivý, Lucie Rohlíková - Hudební výchova pro 6. a 7. ročník¹⁰¹

Následující odstavec je věnován nové učebnici hudební výchovy, která vyšla v nakladatelství **Fraus** v roce 2013. Autoři učebnice jsou **Jakub Šedivý** a **Lucie Rohlíková**. Zatím je k dispozici pouze díl pro Hv v 6. a 7. třídě ZŠ a tomu odpovídající ročník víceletých gymnázií. Elektronická verze této učebnice nabízí o Antonínu Dvořákovi doplňovačku zaměřenou na základní údaje o osobnosti skladatele. Ta obsahuje všechny důležité informace o skladateli a uvádí také nejdůležitější díla. Chybí jen zmínka o Dvořákově duchovní tvorbě. Mezi skladbami od Dvořáka, které učebnice doporučuje k poslechu, nalezneme převážně Slovanské tance (blíže následující kapitola). Z ostatních skladeb je v mp3 nahrávkách 2. věta z 9. symfonie. Celkově je učebnice zaměřena především na hudební činnosti žáků – nalezneme zde i hmaty na flétnu i na kytaru. Snaží se svým pojetím o přesah hudby do společenského a kulturního dění.

Tabulka 6 - Díla A. Dvořáka v učebnici Hudební výchova pro 6. a 7. ročník z nakladatelství Fraus

Strana	Dílo	Obsah
26	Slovanský tanec č. 1	Slovanské tance a jejich rytmus

¹⁰¹ ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: učebnice pro 6. a 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-807-2389-018.

29	Symfonie č. 9 e moll	Americká tvorba A. Dvořáka
30	Slovanský tanec č. 2	Partitura (ukázka)

3.1.6 František Hejnák – Učebnice hudební výchovy¹⁰²

Další zkoumanou učebnicí je elektronická učebnice **Františka Hejného**. Jedná se o ucelený soubor powerpointových prezentací, jejichž součástí jsou audio i video ukázky zpracované podle ŠVP hudební výchovy na ZŠ v Mladé Boleslavi, vydané na třech DVD. Dvořák je zde uveden několikrát. Dvořákovy Moravské dvojzpěvy – konkrétně písně Prsten a Kdyby byla kosa nabróšena – jsou použity jako hudební ukázky v kapitole Lidový dvojhlas a jeho umělecké zpracování.

V jiné prezentaci nalezneme Humoresku jako ukázkou hudby s dominantní melodií – Kapitola zaměřená na výrazové prostředky v hudbě. V prezentaci o hudebním romantismu najdeme Dvořáka vedle českých a evropských skladatelů. Jako ukázka je zde opět použita Humoreska.

Jedna prezentace je Dvořákovi věnovaná celá. Obsahuje v bodech důležité informace, vyjmenovává nejdůležitější a nejznámější díla. Prezentace je doplněna řadou fotografií – např. Dvořákův rodný dům, zámek ve Vysoké u Příbrami, Rusalčino jezero aj. - a velkým množstvím ukázek - Humoreska, árie z Rusalky, Slovanský tanec, Smyčcový kvartet F dur 4. věta a ukázka z Novosvětské symfonie, ale v provedení popovou kapelou. Právě poslední ukázka kazí celkový dojem z jinak zdařilé prezentace. Předložení Novosvětské v popové verzi je zde nevhodné a kýčovitě.

Celkově je učebnice zajímavá. Neobsahuje velké množství informací, ale jen body, kterými se vyučující řídí. Ten však musí mít hlubší znalosti tématu každé prezentace, aby byl schopen informace obsažené v prezentacích správně předat. V dnešní době, kdy jsou školy postupně vybavovány projektory, je tato učebnice užitečná.

¹⁰² HEJNÁK, František. *Učebnice hudební výchovy* [DVD]. [cit. 2014-08-08].

3.2.2 Dvořák v učebnicích HV – celkové zhodnocení

Informace o Antonínu Dvořákově, které jsou zmíněné v učebnicích Hv pro 2. stupeň, vydaných po roce 1990, jsou co do rozsahu a obsahu poměrně odlišné. Rozdíl v množství informací obsažených v učebnicích souvisí s modernizací učebnic a také s jiným způsobem výuky hudební výchovy v dnešní době – starší učebnice jsou spíše zaměřené faktograficky. Naopak dnešní pojetí výuky je více zaměřeno na vzbuzení zájmu žáků o hudbu a kladného vztahu k ní. Aby tohoto vztahu bylo docíleno, je nutné informace žákům podávat atraktivní formou. Namísto dlouhých teoretických pojednání se v dnešním pojetí žáci motivují, aby si informace vyhledávali sami. Učitel informace poté s žáky okomentuje a popřípadě usměrní. Také se v dnešním pojetí výuky Hv více akcentuje subjektivní hudební zážitek žáků. Na splnění tohoto cíle se zaměřují alternativní učebnice Hv uvedené v kapitole.

Starší učebnice Hv (vydané před rokem 1995) lze také využít. Je nutné selektovat vhodné informace tak, aby výuka nebyla přetížena množstvím podrobných informací, které jsou podávány pouze v teoretické formě.

Všechny učebnice, které byly zmíněny v této kapitole, nabízí učitelům návrhy, jak může pracovat s hudebním materiálem. Záleží pouze na učitelích, jakým způsobem učebnici ve své výuce využijí.

Díla Antonína Dvořáka se objevují ve všech učebnicích. Následující tabulka ukazuje na četnost využití jednotlivých Dvořákových skladeb v sledovaných učebnicích. Z tabulky je patrné, že nejvíce citovaným dílem je 9. symfonie. Častý výskyt lze zaznamenat také u Rusalky a u Slovanských tanců. Lze konstatovat, že stěžejní díla Antonína Dvořáka jsou uváděna ve sledovaných učebnicích v dostatečné míře.

Tabulka 7 - Díla A. Dvořáka - četnost výskytu

Dílo Antonína Dvořáka	Četnost výskytu
9. symfonie e moll – Z Nového světa	5
Dumka č. 2 cis moll	1
Koncert pro violoncello a orchestr	1

Mazurek	1
Moravské dvojzpěvy	2
Rusalka – árie prince	1
Rusalka – Měsíčku na nebi hlubokém	2
Slovanské tance	4
Sonatina G dur	2
Stabat Mater	1
Vodník	1

3.2 Slovanské tance v učebnicích Hv

Tato samostatná kapitola je vzhledem k jednomu ze stanoveným dílčích cílů věnována uplatnění Slovanských tanců ve výše zmíněných učebnicích hudební výchovy.

V učebnici **Hudební výchova** pro 7. třídu od autorů **Jaroslava Mihuleho, Pavla Jurkoviče a Miroslava Střeláka**¹⁰³ nalezneme Slovanské tance hned dvakrát. Nejprve nalezneme kapitolu s názvem „*Slovanská orientace v hudbě Antonína Dvořáka*“,¹⁰⁴ která jako hudební materiál využívá Slovanský tanec č. 1 C dur (z první řady Slovanských tanců). Krátký text v úvodu kapitoly představuje Slovanské tance jako nejslavnější a nejvýraznější příklad skladatelovy slovanské orientace. Uvedeno je také, že dílo bylo původně psané pro čtyřruční klavír, až poté bylo upraveno do orchestrální podoby, ve které zaznamenalo velký úspěch ve světě.

Poté už je blíže zkoumán tanec C dur. V notách je zapsáno hlavní téma první i druhé části. Tvzení, že se jedná o český tanec furiant, je doloženo na základě porovnání tématu Dvořákova Slovanského tance s písní Sedlák, sedlák, která je právě tancem furiant. Autor textu nabádá k srovnání

¹⁰³ MIHULE, Jaroslav, Pavel JURKOVIČ a Miroslav STŘELÁK. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 2. vyd. Ilustrace Jitka Walterová. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993, 238 s. Učebnice pro základní školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-042-6493-X.

¹⁰⁴ Tamtéž s. 36.

rytmu obou ukázek. Dále je řešena třídlíná forma ABA, kdy žáci mají za úkol určit, kterým dílem je tanec ukončen.

Podruhé nalezneme zmínku o Slovanských tancích v kapitole „V duchu Slovanských tanců“.¹⁰⁵ Ta se zabývá Dvořákovým Mazurkem pro housle a orchestr. Jako v předchozí kapitole, i zde krátký text uvádí okolnosti vzniku. Je konstatováno, že skladbu si vyžádal Dvořákův berlínský nakladatel po úspěchu Slovanských tanců. Požadoval koncertantní skladbu v duchu Slovanských tanců. Poté je Mazurek blíže rozebírán.

V učebnici **pro 9. ročník** stejné řady¹⁰⁶ je pracováno s dalším Slovanským tancem v kapitole, která nese název „Lidová hudba jako inspirace skladatele.“¹⁰⁷ Použit je tanec, který uzavírá první řadu – Slovanský tanec č. 8 g moll. V odstavci, který představuje skladbu, jsou uvedeny informace o tom, že Dvořák se Slovanskými tanci proslavil po světě, uvedeno je, že Dvořák napsal dvě řady tanců. Obě série jsou porovnány, nalezneme informaci, že první řada je více inspirovaná tanci českými, druhá je inspirovaná z větší části jihoslovanskými tanci – jako příklad je uvedeno srbské kolo. Autoři také uvádějí, že v první řadě je první i poslední tanec stylizací lidového tance furiant. Naznačena je také Dvořákova skladatelská práce – že necituje lidovou melodii, pouze z lidového tance přebírá rytmus. Uveden je také odkaz na první Slovanský tanec a na lidové písně – furianty, které obsahovaly předchozí díly učebnice. Písnička Sedlák, sedlák, sedlák je uvedena v notovém zápisu celá, zvýrazněné jsou akcenty. Je vysvětleno, že furiant se zapisuje v třídobém rytmu a že první takty mají akcent vždy po dvou dobách. Spolu s lidovou písní, přesněji s jejím rytmem, je porovnáváno první téma 8. tance. Žáci si také mají všimnout změny tónorodu na prvních osmi taktech. Dále je naznačeno formální členění, v návratu prvního tématu autoři upozorňují na drobné obměny oproti expozici. Poté je položena žákům otázka, která se táže na konec skladby – zda

¹⁰⁵ Tamtéž s. 143.

¹⁰⁶ MIHULE, Jaroslav, Petr MAŠLAŇ a František MOURYC. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia*. 1. vyd. Ilustrace Jitka Walterová. Praha: Fortuna, 1997, 254 s. Učebnice pro základní školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-716-8500-3.

¹⁰⁷ Tamtéž s. 78.

končí v durové nebo v mollové tónině. Po rozboru Slovanského tance ještě kapitola obsahuje výrok jednoho kritika, který napsal v souvislosti se Slovanskými tanci.

Tato řada učebnic pracuje se Slovanskými tanci velmi podrobně. U skladeb uvádí základní informace o jejich vzniku, Dvořákův tanec je vždy srovnáván s lidovou písní, uvedeny jsou také charakteristické znaky zpracovaného tance. Pracováno je i s formou tance, zde autoři výborně využili jednoduchou a snadno čitelnou formu Dvořákových Slovanských tanců (jedná se především o tance z první řady, které zde byly zvoleny). Ze Slovanských tanců byly vybrány dva (1. a 8. Slovanský tanec op. 46) a oba jsou inspirovány tancem *furiant*.¹⁰⁸

Celá kapitola je Dvořákovým Slovanským tancům věnována v učebnici **Hudební výchova pro 7. ročník od Jindřicha Brabce**.¹⁰⁹ Zde je uveden Slovanský tanec č. 1 C dur. Krátký odstavec, který se rozbohem skladby a jejím poslechem zabývá, uvádí, že Slovanské tance jsou dokladem Dvořákova velkého talentu. Dále jsou uvedeny informace, které poukazují na Dvořákovy zahraniční cesty.

Slovanský tanec je stejně jako v předchozím případě porovnáván s lidovou písní *Sedlák, sedlák, sedlák* (jeho první část). Rozbor skladby je v této učebnici velmi zjednodušen – nabízí jen srovnání s lidovou písní podle notových zápisů. V notách je také představeno vedlejší téma tance. V porovnání s učebnicí J. Mihuleho je zde rozbor výrazně zjednodušen, přináší stejné informace jako rozbor předchozí.

V knize ***My pozor dáme a nejen posloucháme*** od **Jaroslava Herdena**¹¹⁰ nalezneme zmínku o Slovanském tanci v kapitole, která je věnovaná Antonínu Dvořákovi. V Curiculu vitae o Dvořákovi, které obsahuje jen deset položek, objevíme zmínku o vzniku první i druhé řady Slovanských

¹⁰⁸ K tomuhle výběru bych směřoval drobnou výtku, v druhém případě mohl být představen jiný Slovanský tanec, který byl inspirován jiným lidovým tancem.

¹⁰⁹ BRABEC, Jindřich. *Hudební výchova pro 7. ročník*. Úvaly: Jinan, 1996. s. 56

¹¹⁰ HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a nejen posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*. Praha: Scientia, 1997, 210 s. Učebnice pro základní školy (Scientia). ISBN 80-718-3087-9.

tanců¹¹¹ a datum jejich vydání. Dále je uveden Slovanský tanec č. 7 c moll jako jedna ze sedmi skladeb Antonína Dvořáka, které autor učebnice doporučuje k poslechu. Stejný tanec také nalezneme v kapitole „Dějiny hudby v příkladech – Úpravy pro školní sbory a kapely“¹¹² od autora knihy.

Slovanský tanec je také hudebním materiálem v elektronické učebnici **Hudební výchovy pro 6. a 7. třídy ZŠ**.¹¹³ Slovanské tance nalezneme v kapitole Rytmus a tempo v podkapitole „*V rytmu tance*“.¹¹⁴ Krátký text uvádí, že celkem 16 tanců vzniklo původně pro čtyřruční klavír, které byly později přepracovány pro orchestr. Vyjmenovány jsou lidové tance, jejichž rytmus Dvořák ve Slovanských tancích použil. Pro ilustraci je přiložena mapa slovanských zemí, k nim jsou přiřazeny názvy tanců podle svého původu. Dále autoři nabízejí poslechové cvičení. Žáci mají z poslechu určit, zda se jedná o sousedskou, dumku nebo srbské kolo. V dalším úkolu poté mají žáci najít mezi třemi tanci (mazurkou, furiantem a polonézou) ten, který vznikl na území Čech. Následující úkol předkládá ukázkou doprovodu polky a valčíku (ukáзка z klavírního partu – způsob bas a příznávka), žáci mají rozhodnout, o který lidový tanec se jedná. Učebnice ve své elektronické podobě odkazuje na poslech Slovanských tanců – jedná se celkem o čtyři tance – č. 1, 2, 6 a 15. Jeden poslech nabízí klavírní verzi, ostatní poslechy jsou ve verzi orchestrální. K poslechům autoři učebnice vytvořili pracovní list, na který nejprve mají žáci výtvarně ztvárnit dojem ze čtyř tanců. Dále obsahuje úkoly k tanci č. 1 – žáci mají počítat, kolikrát se opakuje osm charakteristických taktů z hlavního tématu. Druhá otázka se zaměřuje na střední část tance – žáci mají vybrat z předložených možností, v jaké dynamice a náladě je střední část tance napsána.

Na následující stránce je zobrazena první stránka tance č. 1 C dur z klavírní verze. Úkoly, které se k notám vztahují, jsou zaměřené na orientaci

¹¹¹ Tamtéž s. 130.

¹¹² Tamtéž s. 183.

¹¹³ ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. Hudební výchova: učebnice pro 6. a 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-807-2389-018.

¹¹⁴ Tamtéž s. 26-31.

v notovém zápisu – například zjištění tempa skladby, označení partů „primo“ a „sekondo“ a jejich překlad do češtiny atd.

V další kapitole (str. 30–31) je zobrazena část partitury Slovanského tance č. 2. Opět jsou zde úkoly zaměřené na orientaci v partituře – otázky zjišťují, zda jsou žáci schopni nalézt, kde nastupuje jaký nástroj, dále který nástroj hraje hlavní melodii. Zmíněná partitura Slovanského tance otevírá kapitolu o symfonickém orchestru.

Tato učebnice se Slovanskými tanci pracuje ve velké míře. Na rozdíl od ostatních učebnic, které se zaměřují především na formu tance, zde je pracováno s lidovou inspirací tanců, s rytmem tanců, poslechy neopomijí ani možnost vyjádření subjektivního osobního názoru žáků na skladbu, přičemž forma skladby není opomenuta. Na Slovanských tancích je dále demonstrován pojem čtyřruční klavír a notový zápis pro zmíněné obsazení. Celkově učebnice využívá hudební materiál Slovanských tanců velmi komplexně. Učebnice vyšla po zavedení RVP¹¹⁵ na základní školy v roce 2013, takže je oproti ostatním učebnicím nejmladší. To se projevuje i ve vysoké úrovni jejího grafického zpracování. Učebnice pracuje s hudebními materiály novou, moderní cestou, kterou by se v současné době měla výuka hudební výchovy na základních školách ubírat.

3. 3 Souhrnné hodnocení učebnic Hv v kontextu se Slovanskými tanci

Následující tabulka předkládá údaje, jejichž porovnáním můžeme zjistit, jaké Slovanské tance jsou ve výuce Hv používány a jakým způsobem je s nimi pracováno.

Tabulka 8 - Přehled využití Slovanských tanců v učebnicích Hv

Učebnice	Stránka	Slovanský tanec (ST)	Způsob využití
-----------------	----------------	-----------------------------	-----------------------

¹¹⁵ RVP – rámcový vzdělávací program, který byl zaveden do českého školství zákonem č. 561/2004 Sb. Podle RVP se řídí vzdělávání na ZŠ od 1. září 2007.

HV Mihule/Střelák 7. tř.	36	ST č. 1 C dur	Slovanská inspirace, furiant – porovnání s písničkou <i>Sedlák, sedlák, sedlák</i> , práce s formou
HV Mihule/Střelák 9. tř.	78	ST č. 8 g moll	Okolnosti vzniku skladby, furiant – porovnání s písničkou <i>Sedlák, sedlák, sedlák</i> , práce s formou
HV Brabec	56	ST č. 1 C dur	Porovnání s písničkou <i>Sedlák, sedlák, sedlák</i> , práce s formou
My pozor dáme a nejen posloucháme - Herden	130, 183	ST č. 7 c moll	Doporučený poslech, úprava autora pro školní soubor
HV Fraus	26-31	ST č. 1, 2, 6, 15	Zaměření na rytmus, okolnosti vzniku, blíže formálně rozebírán ST č. 1

Jak je patrné z tabulky č. 2, autoři zkoumaných učebnic přistupují k prezentaci tématu Slovanských tanců obdobným způsobem. Všechny učebnice přinášejí základní informace o Slovanských tancích, uvádí okolnosti jejich vzniku, uvádí základní informace o životě a díle Antonína Dvořáka. V množství předkládaných informací se však liší, ne však zásadně. Ve čtyřech učebnicích Hv z pěti (Hudební výchova od Střeláka a Mihuleho, v Hudební výchově od Brabce i v učebnici Hudební výchovy z vydavatelství Fraus) se objevuje práce s materiálem Slovanského tance č. 1, a to i obdobný způsob jeho uvedení. Ve třech případech je tanec srovnáván s lidovou písní *Sedlák, sedlák, sedlák*. Prostřednictvím této písně je žákům představován lidový tanec furiant. (V jeho rytmu je psaný první Slovanský tanec.) Všechny učebnice, které zvolily Slovanský tanec č. 1, se blíže zabývají i jeho formou a více či méně podrobně představují i hudební téma jednotlivých částí tohoto tance. Volbu formálního rozboru zmíněného tance hodnotím jako logickou, protože jeho forma je na první poslech patrná, žáci by tak neměli mít problém s jejím určením. Odlišný způsob práce s materiálem Slovanských tanců přináší interaktivní učebnice od nakladatelství Fraus. Ta pracuje celkem se čtyřmi

Slovanskými tanci. Zaměřuje se především na jejich rytmickou stránku, jako jediná také nabízí porovnání klavírní a orchestrální verze. V porovnání s ostatními zkoumanými učebnicemi je tak téma Slovanských tanců prezentováno v této učebnici nejefektivnějším způsobem.

4. Modelová lekce – tvorba výukových jednotek a její realizace na II. stupni ZŠ

Cílem této diplomové práce je též tvorba a realizace modelové lekce o Antonínu Dvořákovi. Jako hudební materiál pro tuto modelovou lekci byly vybrány Dvořákovy Slovanské tance, které jsou podle názoru autora práce velmi vhodným materiálem k výuce Hv, a to hned z několika důvodů.

Prvním je fakt, že se jedná o dílo světově známého a uznávaného českého skladatele Antonína Dvořáka. Povědomí o zmíněném skladateli by měl mít každý žák.

Druhým hlediskem pro využití Slovanských tanců je jejich rozsah. Jednotlivé tance jsou poměrně krátké (nejkratší tance jsou dlouhé jen tři minuty, nejdelší tanec trvá zhruba pět a půl minuty). Je tedy možné poslechnout vybraného tance zopakovat i několikrát, nebo si případně pouze vyslechnout tanec celý. Žáci si tak mohou udělat představu, jak vypadá ucelená část cyklu. Z výše uvedených důvodů je též možné pracovat i s hudební formou tance.

Třetím důvodem pro práci se Slovanskými tanci je podle názoru autora práce i jejich atraktivnost. Hudba Slovanských tanců je velmi živá, nápaditá, tance jsou velmi pestré a efektní. Proto by se mohly žákům, kteří ještě nejsou příliš zkušenými posluchači klasické hudby (své zkušenosti teprve získávají), líbit.

Pro tvorbu modelové lekce byl zvolen materiál Slovanských tanců první řady – Slovanské tance opus 46. Pracováno je s klavírní čtyřruční verzí i se Slovanskými tanci instrumentovanými pro symfonický orchestr.

Modelová lekce je určena pro žáky 2. stupně základní školy. Protože je značný vědomostní i osobnostní rozdíl mezi žáky 6. a 9. ročníku, je nutné, aby učitel modelovou lekci přizpůsobil – např. žáky 6. třídy nebude učitel zatěžovat podrobnostmi ze skladatelova života a z jeho díla. Hlavní těžiště hodiny by mělo spočívat v hudebních aktivitách. Naopak se žáky vyšších ročníků – 8. a 9. ročník ZŠ – je možné navazovat na předchozí znalosti, probrané učivo rozšiřujeme a doplňujeme o podrobnější informace.

4.1 Modelová lekce a RVP

Modelová lekce je tvořena s respektem k trendu pojetí výuky hudební výchovy, který je v současnosti prosazován. Je tedy uzpůsobena podle RVP ZV (rámcový vzdělávací program pro základní školy), ve kterém je hudební výchova zařazena do vzdělávací oblasti Umění a kultura. Cíle v této oblasti týkající se výše zmíněné modelové lekce jsou:¹¹⁶

- *„pochopení umění jako specifického způsobu poznání a k užívání jazyka umění jako svébytného prostředku komunikace*
- *chápání umění a kultury v jejich vzájemné provázanosti jako neoddělitelné součásti lidské existence; k učení se prostřednictvím vlastní tvorby opírající se o subjektivně jedinečné vnímání, cítění, prožívání a představy; k rozvíjení tvůrčího potenciálu, kultivování projevů a potřeb a k utváření hierarchie hodnot*
- *spoluvytváření vstřícné a podnětné atmosféry pro tvorbu, pochopení a poznání uměleckých hodnot v širších sociálních a kulturních souvislostech, k tolerantnímu přístupu k různorodým kulturním hodnotám současnosti a minulosti i kulturním projevům a potřebám různorodých skupin, národů a národností*
- *uvědomování si sebe samého jako svobodného jedince; k tvořivému přístupu ke světu, k možnosti aktivního překonávání životních stereotypů a k obohacování emocionálního života*
- *zaujímání osobní účasti v procesu tvorby a k chápání procesu tvorby jako způsobu nalézání a vyjadřování osobních prožitků i postojů k jevům a vztahům v mnohotvárném světě“¹¹⁷*

Cílem navrhované modelové lekce je tak ukázat, jak integrovat pod hlavičkou střešního tématu Slovanských tanců všechny druhy hudebních

¹¹⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha, 2013. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy/upraveny-rvp-zv>

¹¹⁷ Tamtéž, s. 65

činností (pěvecké, poslechové, hudebně pohybové a instrumentální – integrace oborová), ukázat, jak může zvolené téma zasáhnout i do oblasti integrace mezioborové. V kontextu se zkoumanými učebnicemi i teoretickou částí práce byl z Dvořákovy tvorby vybrán ke zpracování tento hudební materiál: Slovanské tance op 46: tance č. 1, č. 3, č. 4, č. 5, č. 8.

Modelová lekce obsahuje čtyři druhy činností. V oblasti *činností pěveckých* se jedná o nácvik písně Sedlák, sedlák, v *oblasti instrumentálních činností* o hru rytmu Slovanských tanců na bicí nástroje z Orffova instrumentáře, v *hudebně pohybových činnostech* se naučí žáci základům taktování a osvojí si základní kroky vybraného lidového tance, v *poslechových činnostech* se seznámí s hudebně vyjadřovacími prostředky, hudebními žánry, hudební formou a interpretací hudby.

Opomenuta nejsou ani průřezová témata (str. 104)¹¹⁸ *Osobnostní a sociální výchova* – v uvedených činnostech žáci rozvíjí studijní dovednosti, spolupráci a rozvíjí komunikaci při skupinové práci. V průřezovém tématu *Výchova demokratického občana* vedeme žáky ke kritickému myšlení v širších souvislostech, ke zlepšování komunikativní, formulační, argumentační, dialogické a prezentační schopnosti a dovednosti. V oblasti *Výchovy k myšlení v globálních souvislostech* podporujeme už samotnou volbou tématu pozitivní postoje žáků k tradičním evropským hodnotám, kultivujeme postoje k Evropě jako širší vlasti.

¹¹⁸ Průřezová témata jsou zavedena RVP, jedná se o témata, která prostupují napříč všemi předměty a jsou součástí každé vyučovací jednotky. Viz. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha, 2013. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy/upraveny-rvp-zv>

4.2 Návrhy hudebních činností s ústředním tématem A. Dvořák

V této podkapitole už nalezneme navrhované aktivity různého zaměření, které je možné rozdělit do dvou skupin - aktivity z první skupiny jsou zaměřeny na osobnost a dílo Antonína Dvořáka - tato část obsahuje větší množství pojmů, je více nauková, i když učivo je žákům předkládáno atraktivní formou.

V druhé části se pracuje s hudebním materiálem vybraných Slovanských tanců. Níže jsou uvedeny jednotlivé úkoly a aktivity pro modelovou lekci. S Antonínem Dvořákem se žáci seznámí prostřednictvím Myšlenkové mapy, Dvořákovy nejznámější skladby jsou užity v Poslechovém kvizu, úkol Historické souvislosti uvede období, ve kterém skladatel žil, Životopis a Dílo Antonína Dvořáka shrnují základní fakta o skladateli. Úvod k práci se Slovanskými tanci obstará aktivita Slované a jejich tance, na niž plynule navazuje úkol Furiant a Poznání rytmu tance. Pohybová aktivita je obsažena v aktivitě Sousedská, následují úkoly na tvořivou činnost – instrumentace tanců a práce s hudební formou.

4.2.1 Myšlenková mapa¹¹⁹

Úvodní částí modelové lekce je myšlenková mapa zaměřená na osobnost Antonína Dvořáka. Žáci budou na výzvu učitele uvádět všechny informace, které je napadnou v souvislosti s osobou Antonína Dvořáka. Očekáváme odpovědi: hudební skladatel, český skladatel, řezník, Nelahozeves, Rusalka, Novosvětská atd.

Myšlenková mapa slouží k opakování již probrané látky v minulých ročnících, žáci zde také uplatní osobní zkušenost. Je pravděpodobné, že ve třídě budou žáci, kteří navštěvují základní uměleckou školu, kde se již s Dvořákem setkali. Společně s učitelem tak vytvoří žáci mozaiku údajů ze života a díla Antonína Dvořáka.

¹¹⁹ Efektivní didaktická metoda vhodná na úvod tematických celků. Myšlenková mapa graficky znázorňuje myšlenky, pojmy, fakta, klíčové slovy a jejich vztahy. Viz: BUZAN, Tony a [překlad Zdeněk MUŽÍK]. *Myšlenkové mapy pro děti: rychlá cesta k úspěchu nejen ve škole*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2013. ISBN 978-802-6501-213.

Prostřednictvím myšlenkové mapy získá učitel též informace, co již žáci o zvoleném tématu vědí, a co je tudíž nutné jim doplnit, sdělit, vysvětlit a předat.

4.2.2 Poslechový kviz z vybraných skladeb A. Dvořáka

Tato aktivita bezprostředně navazuje na myšlenkovou mapu. Jedná se o poslechový kviz, který obsahuje tři nejznámější skladby. Očekáváme, že žáci budou tyto hudební ukázky znát, budou jim povědomé, protože části skladeb je možné slyšet například ve filmu nebo v reklamě. Pravděpodobně si ale nevzpomenou na názvy skladeb. Vybrané skladby jsou tři: Humoreska číslo 7 Ges dur op. 101, árie Měsíčku na nebi hlubokém z opery Rusalka a 4. věta ze Symfonie č. 9 e moll – Z Nového světa op. 95. Ukázky zazní zkrácené – cílem kvizu není blíže rozebírat výše uvedené skladby, ale připomenout základní díla Antonína Dvořáka a uvědomit si, že tyto skladby se neustále používají, jsou „živé“, nejsou jen součástí historie.

Tento úkol je možné provést ve dvou variantách. Lehčí varianta předkládá žákům názvy skladeb, které přiřadí k jednotlivým ukázkám (Příloha č. 1 Přípravný list), náročnější varianta názvy skladeb neobsahuje, žáci skladby pojmenovávají podle poslechu. První či druhou variantu zvolí učitel, který by měl zvážit, zda s žáky skladby již v minulosti byly probírány či nikoliv.

4.2.3 Historické souvislosti

Tato část modelové lekce je zaměřena na období, ve kterém žil Antonín Dvořák. Nabízí se mezipředmětové propojení s dějepisem. Cílem je, aby si žáci uvědomili dobu, kdy asi přibližně Antonín Dvořák žil. Byly vybrány příklady, které by měly přinést zajímavosti z tohoto období. Pro tuto část hodiny je nutná prezentace, která představuje jednotlivé snímky. Autor diplomové práce považuje za důležité, aby výklad o skladateli a jeho díle (dějiny hudby) byl propojován s událostmi té doby, se společenskými a historicko-politickými

souvislostmi vzniku hudebního díla. Proto je v modelové lekci ponechán prostor pro společenský kontext vzniku díla.

Úvod je zaměřen na období, ve kterém Dvořák žil. Nevyžadujeme přesnou dataci, jak je v teoretické části předesíláno, ale spíše orientační přehled. První část této aktivity je zaměřena na nejvýznamnější osobnosti – jedná se o hru „**Mohli se setkat?**“ A. Dvořák a *Franz Josef., W. Shakespeare, B. Smetana, B. Němcová, T. G. Masaryk.*

Druhá část stejné hry porovnává data skladatele a společenské události, či vynálezy doby. Mohl A. Dvořák: *navštívit Národní divadlo, telefonovat, cestovat vlakem, cestovat letadlem, poslouchat rozhlas, fotografovat?*

4.2.4 Životopis Antonína Dvořáka

Z názvu podkapitoly je již patrné, jak bude zaměřený tento úkol. Cílem je poskládat životopis Antonína Dvořáka rozstříhaný na lístcích papíru. Žáci budou rozděleni do pracovních skupin po třech až čtyřech. Společně se poté pokusí chronologicky sestavit životopis skladatele. Při práci uplatní předchozí zkušenosti, logické myšlení a spolupráci s ostatními spolužáky ze své pracovní skupiny. Učitel nechá několik minut žákům na práci ve skupinkách, kontroluje skupinovou práci, konzultuje s žáky částečné řešení. Po dokončení následuje společná kontrola. Učitel využije powerpointovou prezentaci pro kontrolu správně seřazeného životopisu. Je možné základní informace, které obsahuje životopis, rozšířit o další zajímavosti, které jsou uvedené v kapitole 1 a 2 této práce. Přípravu životopisu nalezneme v příloze č. 1 – Přípravný list.

4.2.5 Dílo Antonína Dvořáka

Tento úkol modelové lekce je určen k závěrečné rekapitulaci, v níž si žáci udělají komplexní představu o díle českého skladatele Antonína Dvořáka. Zopakovány budou již zmíněné skladby, navíc se v úkolu objeví díla, která ještě zmíněna nebyla. Žáky opět ponecháme v pracovních skupinkách, kde budou přiřazovat názvy skladeb k druhům hudby, již A. Dvořák komponoval, symfonie,

komorní díla, opery, duchovní tvorba. Příprava k úkolu – viz Přípravný list (příloha č. 1).

Při společné kontrole s učitelem budou zopakovány důležité informace, které by měly být využity i v následujících lekcích Hv.

4.3 Návrhy činností pro tvorbu modelové lekce Hv s tématem Slovanských tanců

4.3.1 Slované a jejich tance

Tento úkol je již zacílen přímo na Slovanské tance. Jedná se o úvod k tomuto dílu. Učitel se zeptá žáků, proč se hudební cyklus jmenuje „Slovanské tance“, kde se asi skladatel nechal inspirovat. Od žáků je očekáváno zamyšlení nad názvem (bez znalosti hudby). Dále učitel diskutuje s žáky na téma slovanství. Žáci si jistě vybaví jiné slovanské národy. Pro lepší ilustraci použijeme mapu střední a východní Evropy a ukážeme si společně s žáky, kde žijí Slované. Jedná se o mezipředmětový vztah s českým jazykem, dějepisem a zeměpisem. Mapa bude zobrazena na prezentaci. (Podobným způsobem se Slovanskými tanci pracuje učebnice z nakladatelství Fraus¹²⁰). Dále se diskutuje o lidových tancích, které by již žáci měli znát. Předpokládáme, že znají alespoň polku. Tímto způsobem bude žákům ujasněno, proč se cyklus Antonína Dvořáka jmenuje Slovanské tance a kde se skladatel mohl inspirovat při jejich komponování.

Další informace může učitel získat z předloženého výběru (zdroj informací viz kapitola 1 a 2) dle vlastního uvážení.

¹²⁰ ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: učebnice pro 6. a 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-807-2389-018.

4.3.2 Furiant

Tento původně český lidový tanec si Antonín Dvořák velmi oblíbil a rád ho také stylizoval. V první řadě Slovanských tanců nalezneme furianty hned dva. Pro účely modelové lekce byl vybrán furiant první – Slovanský tanec č. 1 C dur. Tento tanec uvádí učebnice hudební výchovy pro 2. stupeň ZŠ nejčastěji (viz kapitola 3). Krátkým výkladem učitel naváže na již zmíněnou inspiraci Antonína Dvořáka u lidových tanců a v lidové hudbě. Pro lepší ilustraci učitelových tvrzení nacvičíme s žáky lidovou píseň - furianta - *Sedlák, sedlák, sedlák* (noty k lidové písni – Příloha č. 2). Když si žáci píseň osvojí, snáze si potom uvědomí, jakým způsobem skladatel pracoval s lidovou předlohou a využil ji ve svém díle. Antonín Dvořák ve své stylizaci uplatnil především rytmus původního lidového tance - furiant je založený na střídání dvoudobého a třídobého taktu. Právě s rytmem budeme dále pracovat. Nabízí se možnost využít Orffovy nástroje a rytmus tance si zahrát. Učitel dbá, aby žáci správně hráli těžkou dobu. Střídání taktů může činit některým žákům obtíže. Můžeme zvolit jednodušší variantu a žák, který má s rytmem problémy, může hrát pouze těžké doby. Dále je také možnost rozdělit třídu na dvě poloviny – jedna polovina hraje rytmus a druhá k tomu zpívá a naopak. Když si žáci osvojí píseň a především rytmus, použijeme *Slovanský tanec č. 1*. Společně s žáky porovnáváme rytmus osvojené lidové písně se zmíněným Dvořákovým tancem (poslech). Můžeme si také během poslechu do začátku Slovanského tance zkusit zahrát rytmus furianta. Tempo tance je presto, proto je vhodnější a pro žáky příznivější, když učitel téma tance zahraje na klavír ve volnějším tempu, aby bylo možné se na rytmus tance lépe soustředit a snáze jej zahrát.

4.3.3 Poznávání rytmu tance

Tento úkol je zaměřen na rozpoznání rytmu ve Slovanských tancích a jejich lidové předlohy. Žáci pracují ve skupinkách, které již vytvořili při plnění úkolu *Životopis Antonína Dvořáka*. Tento úkol je ryze poslechový. Žáci k ukázkám Slovanských tanců přiřadí lidový tanec. Společným znakem je rytmus.

Vybrány byly ty Slovanské tance, u nichž je rytmus na první poslech jasný. Ukázky tanců jsou také patřičně kontrastní. Učitel jednoduše naznačí, jak vypadá rytmus lidových tanců. Žáci poté využijí informace od učitele, ale také vlastní fantazii. Protože je úkol poměrně náročný, tak žáci mohou konzultovat své poznatky se spolužáky. Pro tento úkol byly vybrány následující Slovanské tance (ST): ST č. 8 g moll – furiant, ST č. 5 A dur – skočná, ST č. 4 F dur – sousedská, ST č. 3 As dur – polka. Předpokládáme, že ukázky nezazní celé. Kromě polky, u které je nutné poslech nezastavit před druhým dílem, kde je charakteristický rytmus tance snadněji poznatelný v porovnání s dílem prvním.

4.3.4 Sousedská – pohybová aktivita

Slovanské tance, jak již bylo zmíněno, jsou inspirovány tanci lidovými, zejména jejich rytmem. Můžeme se tedy společně s žáky lidovými tanci více zabývat. Tato aktivita navazuje na poznání základního rytmu vybraných Slovanských tanců (viz úkol – Poznání rytmu tance). Žáky seznámíme podrobněji s tancem sousedská, u které je následně naučíme základní krok. Sousedská je tanec, který je volnější, lyrický. Tanec je provázaný se zpěvem písně. Právě text písně charakterizuje, s jakým výrazem se bude tanec tancovat. První podmínkou pro nácvik tance sousedská je tedy osvojit si lidovou píseň vhodnou k tomuto tanci. Pro urychlení postupu učitel vybere píseň, kterou žáci znají a která je pro tanec vhodná, např. píseň *Okolo Třeboně* (noty a text - viz příloha č.3). Je možné využít i jiné písně, které jsou třídobé a ve volnějším tempu.

Taneční kroky žáci tančí ve dvojicích. Třída se rozdělí na dvě řady, které se postaví proti sobě.

Takt písně 1 –10: Dvojice stojí v postavení vedle sebe. Buď se drží za ruku, nebo si oba tanečníci dají ruce v bok. Tanečníci se pohybují směrem vpřed. Jeden krok na tři doby. Začneme vnitřní nohou. Tanečníci se v lichých taktech natáčejí od sebe, v sudých taktech k sobě. Pokud se tanečníci drží za ruce, tak při natočení k sobě kývnou vpřed spojenýma rukama.

Takt písně 11 –14: Postavení je stejné jako na začátku tance, kroky se zrychlí – na jednu dobu jeden krok. Začínáme opět od vnitřní nohy. Jdeme tři

takty popsaným způsobem, na čtvrtý takt se zastavíme a vytleskáme první dvě doby, třetí doba je pomlka, slouží jako příprava na další kroky. Následuje repetice. Po repetici je možné pokračovat stejným způsobem ve druhé sloce písně.¹²¹

4.3.5 Práce s formou

V následující pracovní aktivitě v modelové lekci se učitel s žáky bude zabývat hudební formou Slovanského tance č. 1 C dur (furiant). Zmíněný tanec byl zvolen z důvodu časové úspornosti. V průběhu uvedené modelové lekce se již žáci s tímto tancem seznámili, budou ho tedy již mít v povědomí a snadněji se jim s ním bude pracovat. Druhým důvodem pro rozbor právě tohoto Slovanského tance je jeho jednoduchá forma – jedná se o dvoudílnou formu s opakováním prvního dílu - ABA. Předpokládáme, že žáci nejsou příliš zvyklí pracovat s hudební formou. Proto bude úkol zaměřen na subjektivní uchopení problematiky hudební formy. Jedná se o grafické znázornění částí tance. Podle poslechu žáci vybarvují předlohu „Šneka“ (viz příloha č. 4 - Šnek)¹²² tak, jak se mění hudba během poslechu. Všichni žáci by měli dojít k podobnému výsledku. Na obrázcích by měly být patrné graficky nebo barevně odlišené jednotlivé části tance. Po namalování obrázku učitel shrne a vysvětlí hudební formu tance, která by měla být takto pro žáky snadno pochopitelná. Učitel tedy může žákům vysvětlit, že každá skladba je skládaná podle určitých pravidel a je možné ji členit na části. Jako příklad, který žáci budou jistě znát, učitel uvede píseň – nejlépe je vybrat takovou, kterou s žáky zpívá v hodinách hudební výchovy. Vybraná píseň musí mít dobře patrné jednotlivé části – sloka a refrén. Učitel žáky navede, aby píseň formálně rozčlenili. Tímto způsobem budou žáci jednoduše uvedeni do problematiky hudebních forem.

¹²¹ Pro pohybovou aktivitu byl převzat základní krok a držení se v páru z publikace *Františka Bonuše Lidové tance jižních Čech*.¹²¹ Tanec sousedská byl zjednodušen a uzpůsoben pro provedení při hodině Hv na 2. stupni ZŠ.

¹²² Jedná se o metodu převzatou od dr. Štěpánky Liškové z výuky didaktiky hudební výchovy na FPE ZČU.

4.3.6 Instrumentace Slovanských tanců

Dosud jsme pracovali s klavírní verzí Slovanských tanců, tento úkol využívá verzi pro symfonický orchestr. Žáci budou opět pracovat ve skupinkách, které byly vytvořeny při plnění výše zmíněných úkolů. Jako hudební materiál byl opět vybrán Slovanský tanec č. 1 C dur opus 46. Podobným způsobem, který zde bude níže popsán, je možné pracovat i s ostatními Slovanskými tanci. Využijeme také faktu, že žáci znají formu prvního tance. Právě dobrá orientace v jednotlivých částech tance je pro následující úkol důležitá.

Nejprve si zopakujeme první téma tance a také téma vedlejší (rozbor tance – Srov. kapitola 2.2). Pokud si žáci témata pamatují, můžeme pracovat dál, pokud ne, poslechneme si Slovanský tanec na nahrávce. Skupinky žáků popíší slovy nebo přiřadí barvu podle toho, jak na ně působí poslouchané téma. Na přípravném listě nalezneme nabídku různých přídatných jmen, která by žákům měla pomoci s vyjádřením jejich osobních dojmů (viz příloha č. 1 – přípravný list), ale samozřejmě mohou témata vhodně popsat i svými slovy.

Poté se následně žáci poradí ve skupince, promyslí a prodiskutují mezi sebou, jaké hudební nástroje zastoupené v symfonickém orchestru by se hodily pro vyjádření emocí obsažených v jednotlivých tématech, jakým způsobem je budou hrát (např. potichu, nahlas atd.). Žáci při plnění tohoto úkolu uplatní a dále rozvinou svoji představivost a také hudební a posluchačské zkušenosti. Při této příležitosti můžeme rovněž zopakovat nástroje symfonického orchestru se zaměřením na téma barvy jako jednoho z hudebně vyjadřovacích prostředků.

Když žáci splní úkol, poslechneme si společně ukázkou Slovanského tance v podání symfonického orchestru. Ve kolektivní diskusi následně porovnáme jejich nápady na instrumentaci tance s provedením, které zvolil Antonín Dvořák. Je nutné zmínit, že tento úkol přináší větší množství variabilních řešení.

4.4 Modelové lekce – návrh vyučovacích jednotek

Cílem této podkapitoly je stavba a následná realizace dvou vyučovacích jednotek – 2x 45 minut, ve kterých jsou uplatněna výše předložená témata i využity výše uvedené náměty na hudební činnosti (Kap. 4.2 a 4.3).

K jejich realizaci v praxi škol je nutné, aby byly třídy vybaveny kromě běžných pomůcek pro hudební výchovu - klavírem i Orffovými hudebními nástroji - také hudebním přehrávačem a projektorem. Ideální je, pokud má třída ve svém vybavení interaktivní tabuli, kterou využíváme v celém průběhu modelové lekce – zobrazení powerpointové prezentace, spouštění hudebních ukázek.

Celá lekce je pro přehlednost uvedena do tabulky, která je rozdělena na čtyři sloupce. V prvním je pod jednotlivými tématy uveden druh navrhované činnosti a předpokládaná délka jejího trvání, v druhé nalezneme popsany průběh jednotlivých činností učitele, ve třetím průběh činností žáků, poslední sloupec uvádí pomůcky nezbytné pro realizaci činností a obsahuje také vypsání poslechové skladby.

Tabulka 9 – Modelová lekce, 2 vyučovací jednotky

Hudební aktivita, druh aktivity	Činnosti učitele	Činnosti žáků	Pomůcky
Myšlenková mapa (8 min), motivační aktivita	Uvede celou hodinu, položí otázku: Co se vám vybaví, když se řekne Antonín Dvořák. Dále zapisuje odpovědi od žáků, společně s nimi je řadí do pojmové mapy.	Odpovídají na otázku učitele: Co se vám vybaví, když se řekne Antonín Dvořák. Společně s učitelem řadí odpovědi do myšlenkové mapy.	Prezentace (viz příložené CD)
Poslechový kvíz	Krátce vysvětlí zadání úkolu – zadá tři názvy	Přiřazují čísla k názvům skladeb	Prezentace (viz příložené

(10 min), poslech	skladeb, poté pustí ukázky. Po poslechu s žáky představí správné řešení.	v pořadí, v jakém je slyší při poslechu.	CD), poslechové ukázky: árie Rusalky, Novosvětská symfonie a Humoreska č. 7.
Historické souvislosti (6 min), vztah Hv a jiných předmětů	Pracuje s powerpointovou prezentací, pokládá otázku: „ <i>Mohl se A. Dvořák setkat s ...</i> “ a „ <i>Mohl A. Dvořák....</i> “ Vysvětlí správné řešení jednotlivých úkolů.	Odpovídají na otázku: <i>Mohl se A. Dvořák setkat s ...</i> “ a „ <i>Mohl A. Dvořák....</i> “	Prezentace (viz příložené CD)
Životopis A. Dvořáka (12 min.), teoretická aktivita	Rozdělí žáky do dvojic, vysvětlí úkol, průběžně obchází třídu a pomáhá dvojicím s řešením úkolu. Po dokončení krátce okomentuje správné řešení.	Ve dvojicích seřazují životopis Antonína Dvořáka – přípravu dostanou od učitele. Po dokončení společně s učitelem kontrolují řešení.	Prezentace, (viz příložené CD) životopis (rozstříhaný)
Šnek (10 min.), práce s hudební formou	Vysvětlí úkol, rozdá pracovní list s předlohou šneka, pustí skladbu, poté společně s žáky komentuje výsledky činnosti.	Podle intuice vybarvují předlohu šneka, poté spolu s učitelem komentují řešení.	Pracovní list (Šnek), poslechová skladba – Slovanský tanec č. 1, pastelky

Slované a jejich tance (10 min), motivace	Krátce uvede téma Slovanů a jejich tanců formou rozhovoru s žáky, využívá powerpointovou prezentaci.	Reagují na učitele, sledují prezentaci, odpovídají na otázky týkající se Slovanů.	Prezentace (viz příložené CD)
Furiant (12 min), pěvecká a rytmická aktivita	Řídí nácvik písně a poté také nácvik rytmu, rozdělí třídu na dvě části pro efektivnější práci.	Žáci se učí intonovat novou píseň, po jejím osvojení tleskají její rytmus.	Písnička Sedlák, sedlák, poslechová skladba – Slovanský tanec č. 8
Poznávání rytmu tance (13 min), poslech	Vysvětlí zadání úkolu, krátce definuje lidové tance polka, skočná, furiant a sousedská. Spustí ukázky a následně kontroluje žákovská řešení.	Podle poslechu přiřazují lidové tance k tancům Slovanským.	Prezentace, (viz příložené CD) poslechové skladby – Slovanské tance č. 3, 4, 5, 8
Dílo A. Dvořáka (10 min), shrnující aktivita	Rozdělí žáky do dvojic, zadá úkol, průběžně s žáky konzultuje jejich řešení, po ukončení činnosti představí správné řešení, uzavře a zhodnotí celou lekci.	Pracují ve dvojicích, řadí dílo A. Dvořáka na připraveném pracovním listu. Poté společně s učitelem kontrolují řešení.	Prezentace, (viz příložené CD) pracovní list – dílo A. Dvořáka

Výše uvedená modelová lekce byla sestavena tak, aby obsahovala úkoly různého zaměření. Úvodní úkoly a závěrečný úkol jsou tak zacíleny na osvojení potřebných informací o životě a díle Antonína Dvořáka, jiný úkol obsahoval nácvik písně, rozvíjel rytmické dovednosti, jiný byl zaměřený více na hudební prožitek, další úkoly byly zaměřené na poslech. Právě střídání různých aktivit udržuje žáky v pozornosti a aktivitě při práci. Návrh modelová lekce zahrnuje poslechové, pěvecké i instrumentální činnosti.

5. Realizace a zhodnocení výuky modelové lekce

Modelová lekce byla opakovaně realizována v únoru 2015 na Základní škole Dobřany¹²³ v 6. – 8. třídách. V následné přehledné tabulce jsou uvedeny údaje, kdy a v jaké třídě došlo k realizaci jednotlivých navrhovaných témat a jaké aktivity v jejich rámci proběhly. V Komentáři k realizaci lekcí, připojeném k tabulce, se zabýváme hodnocením průběhu lekcí hudební výchovy (včetně jejich jednotlivých částí), do kterého zčásti zahrnujeme i zpětnou vazbu v podobě popisu odezvy žáků na probíhající dílčí aktivity.

Tabulka 10 – Realizace modelové lekce v jednotlivých třídách ZŠ

Datum	Třída (počet přítomných žáků)	Aktivity
17. 2.	8. A (16)	Myšlenková mapa, poslechový kviz, historické souvislosti, životopis AD, forma Slovanského tance
18. 2.	6. B (19)	Myšlenková mapa, poslechový kviz, historické souvislosti, životopis AD, forma Slovanského tance
20. 2.	7. B (17)	Myšlenková mapa, poslechový kviz, historické souvislosti, životopis AD, forma Slovanského tance
20. 2.	6. A (20)	Myšlenková mapa, poslechový kviz, historické souvislosti, životopis AD, forma Slovanského tance
20. 2.	7. A (18)	Myšlenková mapa, poslechový kviz, historické souvislosti, životopis AD, forma Slovanského tance
24. 2.	8. A (18)	Slované a jejich tance, furiant, poznání rytmu tance, dílo Antonína Dvořáka
25. 2.	6. B (20)	Slované a jejich tance, poznání rytmu tance, furiant, dílo Antonína Dvořáka
26. 2.	7. B (17)	Slované a jejich tance, furiant, poznání rytmu tance, dílo Antonína Dvořáka
26. 2.	6. A (19)	Slované a jejich tance, furiant, poznání rytmu tance,

¹²³ ZŠ Dobřany třída 1. máje 618 Dobřany

		dílo Antonína Dvořáka
26. 2.	7. A (19)	Slované a jejich tance, furiant, poznání rytmu tance, dílo Antonína Dvořáka

Komentář k realizaci lekcí:

Realizace modelové lekce při hodinách hudební výchovy probíhala podle očekávání ze strany vyučujícího. Z odezvy od žáků jsem nabyl dojmu, že je jednotlivé aktivity a úkoly zaujaly. Tomuto faktu také odpovídalo jejich velké pracovní nasazení.

Každý úvod jednotlivých lekcí Hv byl obstarán **Myšlenkovou mapou** na téma Antonín Dvořák.

Lze konstatovat, že každá třída na tuto činnost reagovala jinak. V některých třídách se objevilo větší množství informací, které žáci uváděli (6. A, 7. A, 7. B), v některých třídách (8. A, 6. B) zaznělo nápadů méně. Výsledky to nejsou překvapivé, neboť především u žáků šesté třídy může být menší povědomí o Antonínu Dvořákovi způsobené různou úrovní výuky Hv na předchozím prvním stupni ZŠ, na něž Hv na 2. stupni navazuje. Dalším možným důvodem je rozdílný počet žáků v jednotlivých třídách, kteří navštěvují ZUŠ. Je samozřejmé, že tito žáci mají o Dvořákovi a jeho díle více znalostí.

Druhý úkol – **Hudební poslechový kviz** – splnil očekávání. Bylo předpokládáno, že hudební ukázky, které kviz obsahoval, žáci dobře znají, jen si je nedokážou spojit s Antonínem Dvořákem. Z reakcí žáků bylo patrné, že skladby už v minulosti slyšeli, zbývalo poté už jen přiřadit k nim správný název. Ve většině případů se žákům podařilo správně pojmenovat ukázku.

Tento úkol měl žákům dokázat, že Dvořákovu hudbu znají. Úkol splnil své očekávání, protože vzbudil zájem žáků o zvolené téma. Žáci si uvědomili, že se s Dvořákovou hudbou setkávají, že je jim známá.

Také další činnost zaktivizovala celou třídu. Jedná se o úkol s názvem **Historické souvislosti**, ve kterém získávají žáci povědomí o období, v jakém

Dvořák žil. K provedení tohoto úkolu byla použita powerpointová prezentace, na níž jsou zobrazeny slavné osobnosti, jejichž data narození a úmrtí srovnáváme s daty Dvořákovými. Tímto způsobem se podařilo aktivně zapojit všechny žáky. Stejně tomu bylo i v další části tohoto úkolu, kdy místo osobností porovnáváme společenské události a vynálezy. Celou aktivitu můžeme hodnotit jako velmi zdařilou. Žáky tento úkol bavil, což bylo možné usoudit dle jejich velké míry aktivity a motivace, s jakou k plnění úkolů přistupovali. Tímto způsobem jsme propojili látku hudební výchovy s dalšími předměty a využili jsme také osobní zkušenosti žáků (oblast mezioborové integrace¹²⁴). Obdobně jako předchozí úkol, také tento je velmi motivační a aktivizační.

Další úkol **Životopis Antonína Dvořáka** je zaměřený na osvojení si informací o životě českého skladatele. Oproti předchozím úkolům, které byly prováděny frontálně, tento úkol vypracovávají žáci po dvojicích. Musí tedy spolu komunikovat, zároveň argumentovat a obhajovat svá řešení. Výsledkem aktivity je složení Dvořákova životopisu z předem připravených částí, které představují jednotlivé etapy života skladatele (viz příloha č. 1). I když je životopis v modelové lekci (viz příloha 1) pro účely výuky hudební výchovy příliš podrobný, žákům se ho podařilo sestavit. Většina dvojic ho složila správně za menší dopomoci učitele. Takto zacílený úkol přináší efektivnější výsledky než pouhé přečtení životopisu např. z učebnice, protože pro správné složení je nutné si jednotlivé body životopisu přečíst vícekrát. Žáci si tak zapamatují větší množství informací.

Následující úkol **Forma Slovanského tance** měl žáky zasvětit do problematiky hudební formy skladby. Pro jeho realizaci byl využit model předložený ve výuce didaktiky hudební výchovy na KHK ZČU. Jedná se o grafické zaznamenání průběhu skladby do předkreslené předlohy - hlemýžďí ulity.¹²⁵ Žákům se podařilo zaznamenat hudební změny, z obrázků byly dobře

¹²⁴ Pojetí hudební výchovy ve smyslu provázanosti s různými vědními obory i celostní pohled na svět věcí a lidí.

¹²⁵ Zmíněnou metodu jsem si sám vyzkoušel, byl jsem ale přesvědčen, že pro správné grafické zaznamenání průběhu skladby je nutné alespoň základně ovládat disciplínu

patrné návraty jednotlivých témat tak, jak se ve skladbě střídala. Při aplikaci této metody během modelové lekce se neobjevila vyloženě špatná řešení. U minima žáků bylo možné nalézt drobné odchylky, z celkového hlediska lze konstatovat, že v podstatě všichni žáci zaznamenali hudební formu správně. O zmíněném faktu se sami mohli přesvědčit, když dali všechny výtvary vedle sebe k porovnání.

Také volba Slovanského tance č. 1 se ukázala jako vhodná, skladba pracuje s tématy, která jsou velmi kontrastní, často je také uplatňován návrat jednotlivých témat. Vhodná volba skladby přispěla ke správnému řešení úkolu.

Aktivita **Slované a jejich tance** byla zařazena na začátek druhé hodiny modelové lekce. Tato činnost nás měla vrátit zpět k Antonínu Dvořákovi a jeho Slovanským tancům. Na úvod jsme si na mapě (viz prezentace) ukázaly slovanské státy, představili jsme si lidové tance, které Dvořák využil jako inspiraci. Podobným způsobem bylo s lidovými tanci pracováno v učebnici Hudební výchova pro 6. a 7. ročník ZŠ z nakladatelství Fraus.¹²⁶ Opět se ukázalo, že žáci rádi pracují s úkoly, ve kterých dochází k propojení znalostí z více oborů. K realizaci uvedeného úkolu je nutné využít prezentaci.

Téma aktivity **Furiant** mělo žákům objasnit, čím se nechal Antonín Dvořák inspirovat při psaní Slovanských tanců. Dvořák využil jako nejcharakterističtější znak rytmus a právě na něj jsme se zde zaměřili (Srov. 4.3.2). K demonstraci rytmu se žáci naučili zpívat část lidové písně Sedlák, sedlák (viz příloha č.2). Původním záměrem bylo naučit žáky zazpívat píseň a doprovázet ji současným tleskáním jejího rytmu. Tento úkol byl pro většinu žáků příliš obtížný, tleskat rytmus se střídáním dvoudobého a třídobého metra a zároveň zpívat píseň Sedlák, sedlák většina nezvládla.¹²⁷ Třída byla tudíž rozdělena na dvě skupiny - jedna zpívala a druhá ji doprovázela tleskáním

hudební formy. Když jsem později viděl žakovské výstupy, musel jsem svůj předpoklad označit jako mylný.

¹²⁶ ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. Hudební výchova: učebnice pro 6. a 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-807-2389-018.

¹²⁷ Jedná se o příklad fáze rozvoje rytmického citění, kdy nedokáže člověk současně realizovat dvě rytmické vrstvy – jednu ve zpěvu, druhou odlišnou v rytmu.

rytmu. V této podobě se realizace modelu zdařila. Následoval poslech Slovanského tance provedeného na klavír v podání učitele, který žáci doprovázeli tleskáním předem nacvičeného rytmu. Tímto praktickým způsobem si žáci vyzkoušeli rytmus lidového tance a nenásilným, aktivním způsobem se seznámili se Slovanským tancem, jehož rytmus byl totožný s lidovou předlohou – mateníkem Sedlák, sedlák.

Takto prezentovaná učební látka, kdy do procesu výuky vstupují žáci i jejich učitel (hrou) především svou aktivní činností, přináší daleko více trvalejších poznatků než pouhý teoretický výklad učitele, doprovázený poslechem reprodukované ukázky Slovanského tance.

Na předchozí úkol plynule navázalo téma **Poznání rytmu tance**, ve kterém měli žáci poznat, z jaké lidové předlohy skladatel vycházel při psaní Slovanského tance. Před poslechem byly v jednodušší podobě charakterizovány jednotlivé lidové tance (furiant, polka, skočná, sousedská), jejichž rytmus se následně objevil v poslechových ukázkách čtyř Slovanských tanců. Žáci poté na základě předchozích zkušeností a poznatků k ukázkám přiřazovali příslušný lidový tanec.

I když se nejednalo o jednoduchý úkol, dosažené výsledky byly uspokojivé. Správné řešení nebo řešení s jednou chybou měla vždy alespoň polovina třídy. V jedné lekci byl úkol zařazen před aktivitu, jež pracovala s tancem furiant. Toto uspořádání modelové lekce se ukázalo jako nevhodné, neboť podle pouhého slovního popisu nebyli žáci schopni furianta poznat. Výsledky aktivity tak byly v této třídě (6.B) výrazně horší než ve třídách, v nichž se s furiantem v předchozí lekci už pracovalo.

Na závěr celé lekce byl zařazen úkol s názvem **Dílo Antonína Dvořáka**, ve kterém žáci rozřazovali díla Antonína Dvořáka podle forem (opera, symfonie apod. – viz příloha č. 1). Tato činnost přinesla efektivní shrnutí poznatků z celé lekce. Při kontrole úkolu byly zopakovány nejdůležitější informace o životě a díle Antonína Dvořáka, které by si žáci měli trvale uchovat v paměti.

Podíváme-li se na průběh a realizaci modelové lekce v praxi několika tříd hudební výchovy na 2. stupni ZŠ jako na celek, lze ji hodnotit pozitivně a souhrnně konstatovat, že cíl dvouhodinové lekce byl splněn, tj. atraktivní a aktivní formou se podařilo učitelům žákům představit Antonína Dvořáka a jeho Slovanské tance. Lekce obsahovala velké množství aktivit, ve kterých si žáci osvojovali teoretické poznatky na základě praktických činností s předkládaným hudebním materiálem. Během lekce žáci pracovali se zaujetím, z odezvy (velká míra nasazení při plnění úkolů, tvůrčí atmosféra při práci, vysoká míra motivace) na úkoly lze konstatovat, že je modelová lekce bavila.

Pořadí úkolů, ve kterém byla vyučovací jednotka sestavena je správné – postupuje od teoretičtějšího úvodu až k hudebním zážitkům a práci s hudebním materiálem. Celá lekce je ukončena závěrečným úkolem, který vše shrnuje.

Modelová lekce odpovídá požadavkům výuky hudební výchovy podle RVP.¹²⁸ Návrhy činností pro tvorbu modelové lekce obsahují všechny čtyři složky, které má obsahovat moderní vyučování Hv - vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové činnosti. Modelová lekce tak přispívá k naplňování očekávaných výstupů, které by si měli žáci osvojit během čtyř let v rámci hudební výchovy na 2. stupni ZŠ. Kromě rozvíjení individuálních hudebních dovedností – intonace písně, smysl pro rytmus, doprovod písně na rytmické nástroje, obsahovala modelová lekce i úkoly, ve kterých žáci uplatnili i svoje poslechové zkušenosti a vědomosti, ve kterých si zábavnou aktivní formou postupně osvojili informace o hudebním skladateli a období, ve kterém vznikly předkládané poslechové skladby. Nelze opomenout ani propojení látky s ostatními předměty, především se vzdělávací oblasti Člověk a společnost a Člověk a umění, ale také s oblastí Člověk a příroda a Jazyk a jazyková komunikace.¹²⁹

¹²⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha, 2013. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy/upraveny-rvp-zv>

¹²⁹ Tamtéž

Závěr

Diplomová práce byla zaměřena na aplikaci selektovaných informací o českém skladateli Antonínu Dvořákovi a jeho díle - především Slovanských tanců do výuky Hv na 2. stupni ZŠ. Celá práce byla rozdělena do pěti hlavních kapitol sestavených s respektem k cílům stanoveným v úvodu práce.

První kapitola poskytuje výběr informací (pro potřeby výuky Hv na 2. stupni ZŠ) ze života Antonína Dvořáka, krátce také představuje jeho díla, jež by měla být uváděna v souvislosti s Dvořákem při výuce hudební výchovy na druhém stupni základní školy. Při výběru informací je brán zřetel na jejich možné uplatnění ve výuce Hv s ohledem na možnost jejich volného výběru učiteli.

Druhá kapitola se blíže věnuje Slovanským tancům, které byly zvoleny jako hlavní hudební materiál pro následnou tvorbu a realizaci modelové lekce (kapitola 4). Kromě základních informací o Slovanských tancích a o okolnostech jejich vzniku v kapitole rovněž nalezneme výběr konkrétních Slovanských tanců pro modelovou lekci a jejich bližší rozbor (zaměřený k praxi v Hv). Třetí kapitola se věnuje průzkumu učebnic Hv určených pro hudební výchovu na druhém stupni – Hudební výchova 6.-9. ročník od A. Charalambidise, J. Pilky, Z. Císaře, Hudební výchova 6.-9. ročník od J. Mihuleho a J. Střeláka, Hudební výchova od J. Koláře a I. Štíbrové, Hudební výchova od L. Rohlíkové a J. Šedivého, My pozor dáme a nejen posloucháme od J. Herdena a Učebnice hudební výchovy od F. Hejnáka. Sleduje především způsob práce učebnic s materiálem, který se týkal Antonína Dvořáka, dále je uveden výčet Dvořákových děl, s nimiž učebnice pracují.

Získané poznatky, obohacené o osobní zkušenosti autora této práce s uplatněním efektivních postupů ve výuce hudební výchovy, jsou zúročeny v kapitole čtvrté, v návrhu lekcí Hv, v jejímž ústředí stojí Slovanské tance Antonína Dvořáka či skladatel sám.

Zpracování hudebního materiálu o Antonínu Dvořákovi ve sledovaných učebnicích neodpovídá dnešnímu pojetí hudební výchovy, proto lze označit návrhy předkládané autorem této práce za autorské. Hudební aktivity byly navrženy tak, aby obsahovaly různé hudební činnosti, různé způsoby práce, tak, jak je dnes vyžadováno v RVP. Závěrečná kapitola hodnotí realizaci modelové lekce ve výuce hudební výchovy na 2. stupni základní školy, a to z hlediska průběhu jejích dílčích aktivit i lekce Hv jako celku.

Celá modelová lekce je názornou ukázkou toho, jak lze zpracovat a poučným a zároveň i zábavným způsobem prezentovat ve výuce hudební výchovy na 2. stupni ZŠ i závažná témata z okruhu české hudby, mezi něž Antonín Dvořák a jeho Slovanské tance (a jiná jeho díla) rozhodně patří. Diplomová práce tak může být inspirací dalším studentům, po obsahové stránce i stávajícím a budoucím učitelům Hv.

Resumé

My thesis was focused on the pedagogical use of material on Czech and world famous composer Antonín Dvořák. The main objective of this work was the creation of a model lesson about Antonín Dvořák and its implementation in teaching music education at a Secondary School. The model lesson uses as the base material Slavonic Dances. The entire lesson is created to contain a variety of theoretical and musical activities and represents an opportunity how to teach music education attractively and effectively. The thesis contains the chapters with informations about Dvořák and his work, informations and analyses of Slavonic dances. These chapters meet the interim targets for the creation of a model lesson. One chapter is focused on the exploration of music textbooks for the Secondary School – there were evaluated informations about Antonín Dvořák and his work in these textbooks.

Zdroje

1. BACHTÍK, Josef. *Dvořákovy Slovanské tance*. Praha: Nakladatelství Jos. R. Vilímek, 1947.
2. BEK, Josef, Ratibor BUDIŠ, Ladislav BURLAS, Jaroslav BUŽGA, Jan KOUBA, Vladimír LÉBL, Eva MIKANOVÁ, Ladislav MOKRÝ, František MUŽÍK, Robert SMETANA, Jiří SLÁMA a Tomislav VOLEK. *Československá vlastivěda díl IX. umění: Svazek 3 hudba*. Praha: Horizont, 1971.
3. BERKOVEC, Jiří. *Život plný hudby: vyprávění o Antonínu Dvořákovi*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 1996c1986, 180 p., [32] p. of plates. ISBN 80-200-0601-X.
4. BONUŠ, František. *Lidové tance z jižních Čech*. Český Krumlov: Jihočeské tiskárny, 1985.
5. BRABEC, Jindřich. *Hudební výchova pro 7. ročník*. Úvaly: Jinan, 1996.
6. BUZAN, Tony a [překlad Zdeněk MUŽÍK]. *Myšlenkové mapy pro děti: rychlá cesta k úspěchu nejen ve škole*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2013. ISBN 978-802-6501-213.
7. ČMEJRKOVÁ, Světlá, František DANEŠ a Jindra SVĚTLÁ. *Jak napsat odborný text*. Vyd. 1. Praha: Leda, 1999, 255 s. ISBN 80-859-2769-1.
8. *Dějiny hudby*. Vyd. 1. Editor Naďa Hrčková. Překlad Vít Roubíček. Praha: Euromedia Group - Ikar, 2011. ISBN 978-802-4917-009.
9. DVOŘÁK, Antonín. *Slovanské tance op. 46*. 4. vydání. Praha: Supraphon, n. p., 1970.
10. DVOŘÁK, Antonín. *Slovanské tance op. 72*. 2. vydání. Praha: Supraphon, n. p., 1970.
11. GELNAR, Jaromír. *Národní zpěvník*. Praha: Supraphon, 1975.
12. HEJNÁK, František. *Učebnice hudební výchovy [DVD]*. [cit. 2014-08-08].
13. HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a nejen posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*. Praha: Scientia, 1997, 210 s. Učebnice pro základní školy (Scientia). ISBN 80-718-3087-9.
14. HOLZKNECHT, Václav. *Antonín Dvořák*. Praha: Státní nakladatelství, 1955.

15. CHARALAMBIDIS, Alexandros, Jiří PILKA a Zbyněk CÍSAŘ. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 126 s. ISBN 80-723-5012-9.
16. CHARALAMBIDIS, Alexandros, Lukáš HURNÍK, Zbyněk CÍSAŘ, Jiří PILKA a Dalibor MATOŠKA. *Hudební výchova: pro 6. ročník základní školy*. Praha: SPN, 1998. ISBN 80-7235-52-8.
17. CHARALAMBIDIS, Alexandros, Zbyněk CÍSAŘ, Jiří PILKA a Dalibor MATOŠKA. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 152 s. ISBN 80-723-5048-X.
18. JANEČEK, Karel. *Hudební formy*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, 1955.
19. KAČIC, Ladislav. *Dějiny hudby*. Vyd. 1. Překlad Vít Roubíček. Praha: Ikar, 2009, 383 s. ISBN 9788024912660.
20. KOLÁŘ, Jiří a Ivana ŠTÍBROVÁ. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy: Hudební dílna II*. 1. vydání. Úvaly: Jinan, 1997.
21. LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998, 135 s. ISBN 8072350501.
22. LUNDAY, Elizabeth. *Tajné životy slavných skladatelů: co vám ve škole nikdy neprozradili o světových hudebních géniích*. Vyd. 1. Ilustrace Mario Zucca. Praha: Knižní klub, 2011, 287 s. ISBN 978-80-242-3195-2.
23. MIHULE, Jaroslav a Miroslav STŘELÁK. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. 1. vyd. Ilustrace Josef Paleček. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, 217 s. ISBN 80-042-3817-3.
24. MIHULE, Jaroslav, Ivan POLEDŇÁK a Petr MAŠLAŇ. *Hudební výchova pro osmý ročník základní (občanské) školy*. 1. vyd. Ilustrace Jitka Walterová. Praha: Fortuna, 1994, 238 s. Učebnice pro základní školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-716-8172-5.
25. MIHULE, Jaroslav, Pavel JURKOVIČ a Miroslav STŘELÁK. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 2. vyd. Ilustrace Jitka Walterová. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993, 238 s. Učebnice pro základní školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-042-6493-X.
26. MIHULE, Jaroslav, Petr MAŠLAŇ a František MOURYC. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia*. 1. vyd. Ilustrace Jitka Walterová. Praha: Fortuna, 1997, 254 s. Učebnice pro základní školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-716-8500-3.

27. MICHALÍK, Petr, Zdeněk ROUB a Václav VRBÍK. *Zpracování diplomové a bakalářské práce na počítači*. Vyd. 1. V Plzni: Západočeská univerzita, 2002, 67 s. ISBN 80-708-2921-4.
28. NAVRÁTIL, Miloslav. *Dějiny hudby: Přehled evropských dějin hudby*. Ostrava: Scholaforum, 1996.
29. OČADLÍK, Mirko. *Svět orchestru: České orchestrální skladby II*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1946.
30. PALKOSKA, Lukáš. *K možnosti uplatnění Slovanských tanců pro čtyřruční klavír ve výuce na 2. stupni ZŠ a gymnáziích*. Plzeň, 2013. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce Ph.Dr. Štěpánka Lišková, Ph.D.
31. SEDLÁK, František, Hana VÁŇOVÁ, Miloš KODEJSKA, Marie SLAVÍKOVÁ, Redakce Petra BÍLKOVÁ a Grafická úprava Jan SERÝCH. *Hudební psychologie pro učitele*. Vydání druhé, přepracované a rozšířené. 2013. ISBN 978-802-4623-030.
32. SMOLKA, Jaroslav. *Dějiny hudby: co vám ve škole nikdy neprozradili o světových hudebních géních*. Vyd. 1. Ilustrace Mario Zucca. Brno: Togga, 2001, 657 s. ISBN 80-902-9120-1.
33. SOUČKOVÁ, Taťána a Jan PANENKA. *Antonín Dvořák a Jaroslav Kvapil, Rusalka: [pamětní tisk u příležitosti stého výročí uvedení opery Rusalka na scéně Národního divadla]*. Praha: Český hudební fond, 2001, [14] s. ISBN 80-725-8068-X.
34. ŠEDIVÝ, Jakub a Lucie ROHLÍKOVÁ. *Hudební výchova: učebnice pro 6.a 7. ročník základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-807-2389-018.
35. ŠOUREK, Otakar. *Dvořákovy skladby orchestrální*. 1. vydání. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1944.
36. ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka 1*. 3. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.
37. ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka 2*. 3. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955.
38. ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka 3*. 2. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956.
39. ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka 4*. 2. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957.

40. ŠPIČKOVÁ-MATOUŠKOVÁ, Marie. *České lidové tance: pro školy I. - III. stupně*. Praha: Státní nakladatelství, 1949.
41. VÁŇOVÁ, Hana. Od praxe k praxi: systémový řetězec didaktiky hudební výchovy. In *Aktuální otázky současné hudebněvýchovné teorie a praxe : sborník z celostátní konference konané 15. 11. 2005*. 1.vyd. Ústí nad Labem : PF UJEP, 2006. s. 9. ISBN 80-7044-748-6.

Elektronické zdroje

1. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha, 2013. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy/upraveny-rvp-zv>
2. ŠUPKA, Ondřej. Antonín Dvořák: Komplexní zdroj informací o skladateli. MAREK, Vlastimil. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/>

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Výběr významných děl A. Dvořáka pro výuku Hv na 2. stupni ZŠ.....	17
Tabulka 2 - A. Dvořák v sadě učebnic Hudební výchova pro 6.-9. třídu nakladatelství SPN	40
Tabulka 3 - A. Dvořák v sadě učebnic Hudební výchova pro 6.–9. třídu (Charalambidis a kol.)	43
Tabulka 4 - Díla A. Dvořáka v učebnicích Hudební výchova z nakladatelství Jinan.....	45
Tabulka 5 - Dílo A. Dvořáka v publikaci My pozor dáme a nejen posloucháme	46
Tabulka 6 - Díla A. Dvořáka v učebnici Hudební výchova pro 6. a 7. ročník z nakladatelství Fraus	47
Tabulka 7 - Díla A. Dvořáka - četnost výskytu.....	49
Tabulka 8 - Přehled využití Slovanských tanců v učebnicích Hv	54
Tabulka 9 - Modelová lekce, 2 vyučovací jednotky	65
Tabulka 10 - Realizace modelové lekce v jednotlivých třídách ZŠ	68

Seznam obrázků

Obrázek 1 - 1. téma z úvodního dílu (A) Slovanského tance č.1.....	30
Obrázek 2 - téma středního dílu (B) Slovanského tance č. 1.....	30
Obrázek 3 - první motiv (a) Slovanského tance č. 3.....	31
Obrázek 4 - polka (b) Slovanského tance č. 3.....	31
Obrázek 5 - doprovod bas a přiznávka v Slovanském tanci č. 3.....	31
Obrázek 6 – Úvod Slovanského tance č. 4	30
Obrázek 7 – Střední díl Slovanského tance č. 4	30
Obrázek 8 – začátek Slovanského tance č. 8	31

Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Přípravný lis	iii
Příloha č. 2 – lidová píseň Sedlák, sedlák, sedlák	v
Příloha č. 3 – Okolo Třeboně	vi
Příloha č. 4 – Šnek	vii

Příloha č. 1 - Přípravný list

Hudební kviz (*příprava k rozstříhání*)

<i>Ukázka č. 1</i>	<i>Humoreska</i>
<i>Ukázka č. 2</i>	<i>Árie Rusalky</i>
<i>Ukázka č. 3</i>	<i>Novosvětská symfonie</i>

Životopis Antonína Dvořáka (*příprava k rozstříhání*)

- Antonín Dvořák se narodil 8. 9. 1841 v Nelahozevsi.
- Jako malý se začal učit na housle, po základní škole ho otec dal do učení, aby se stal řezníkem.
- Až po získání výučního listu začíná studovat hudbu na Varhanické škole v Praze.
- Po absolvování školy začíná skládat, jeho skladby se zatím ale příliš nehrají. Dvořák si proto vydělává v kapele a později v orchestru. Hraje na violu.
- Během svého působení v orchestru se setkává s Bedřichem Smetanou, který orchestr diriguje.
- Ještě jako neznámý skladatel se Dvořák oženil s Annou Kounicovou.
- Mladí manželé mají finanční problémy, proto Dvořák žádá o stipendium (podporu). Součástí žádosti jsou také jeho díla, kterých si všimne německý skladatel Johannes Brahms. Ten si Dvořákovu dílo oblíbí, oba skladatelé se stanou přáteli. Německý skladatel doporučí vydavateli vydat Dvořákovy Moravské dvojzpěvy.
- Po vydání Moravských dvojzpěvů získá Dvořák další zakázky – získá první honorář za své skladby, začíná se věnovat pouze skládání.
- Dvořákovy skladby se dostávají do světa. Český skladatel dostal pozvání na cestu do Anglie, kterou opakovaně navštíví, aby zde uvedl své skladby. Stává se světově známým skladatelem. V tomto období je již finančně zajištěn, kupuje si venkovské sídlo ve Vysoké u Příbrami.
- Kvůli velkému ohlasu svých skladeb v Evropě dostává Dvořák nabídku, aby se stal ředitelem konzervatoře v New Yorku (USA). Zde Dvořák působí tři roky, skládá zde svoji nejslavnější 9. symfonii – Z Nového světa.

- Po návratu z Ameriky pracuje na Pražské konzervatoři. Na libreto J. Kvapila píše operu Rusalka.
- Antonín Dvořák umírá 1. května 1904.

Popis poslechu

Vřelá – útočná – věcná – citlivá – jarní – zimní – hřejivá – bouřlivá – divoká – dravá – odvážná – mramorová – zpěvná – jemná – zádušná – žertovná – taneční – něžná – laškovná – tragická – živelná – tygří – skřivánčí – veselá – optimistická – smutná

Dílo Antonína Dvořáka (příprava k rozstříhání)

Opery	Rusalka
	Čert a Káča
	Jakobín
Symfonie	Z Nového světa č. 9
Komorní tvorba	Humoreska
	Slovanské tance
Duchovní tvorba	Stabat Mater
	Requiem
	Svatá Ludmila

Příloha č. 2 – lidová píseň Sedlák, sedlák, sedlák

Rychle
mf

1. Sed - lák, sed - lák, sed - lák, ješ - tě jed -
2. Kou - kej, kou - kej, kou - kej, jak je sed -

nou sed - lák, sed - lák sed - lák, sed - lák je vel - kej pán.
lák hlou - pej, kou - kej, kou - kej, kou - kej, jak je hlou - pej!

Von má pas na bři - še a na svým ko - ži - še
Von je - de na po - le, má ho - din - ky dvo - je.

tu - li-, tu - li-, tu - li-, tu - tu - li - pán.
Kou - kej, kou - kej, kou - kej, jak je hlou - pej!

Obrázek 1 – lidová píseň Sedlák, sedlák sedlák

In MIHULE, Jaroslav, Petr MAŠLAŇ a František MOURYC. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia*. 1. vyd. Ilustrace Jitka Walterová. Praha: Fortuna, 1997, 254 s. Učebnice pro základní školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-716-8500-3. s. 79

Příloha č. 3 – Okolo Třeboně

99. OKOLO TŘEBONĚ

Živě Česká

O - ko - lo Tře - bo - ně, o - ko - lo Tře - bo - ně

pa - sou se tam ko - ně, pa - sou se tam ko - ně.

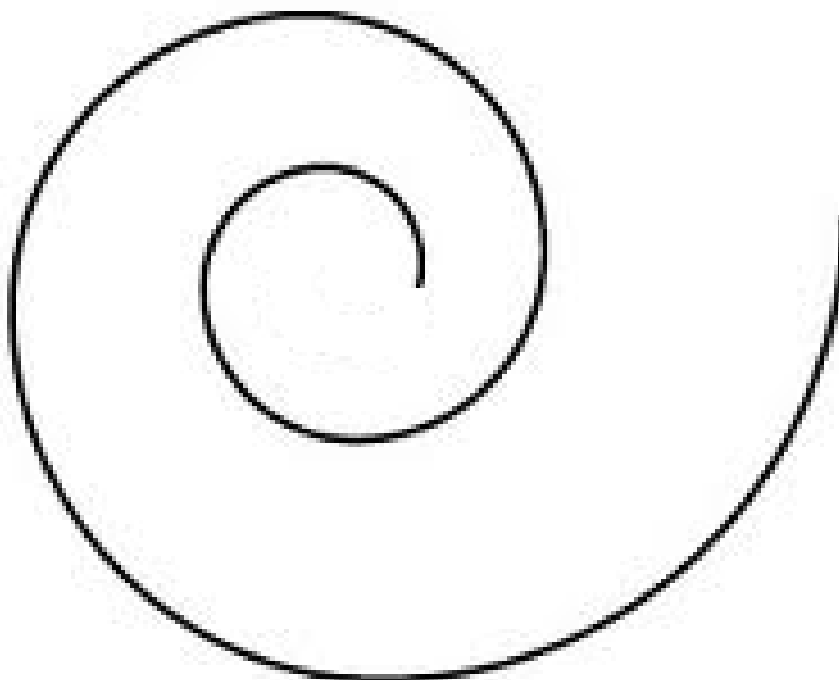
Dej ko - by - lám, to ti po - ví - dám, dej ko - by - lám ov - sa!

Erb 3, str. 221 – EN 484

Obrázek 2 – lidová píseň Okolo třeboně

In GELNAR, Jaromír. *Národní zpěvník*. Praha: Supraphon, 1975. s. 76.

Příloha č. 4 – Šnek

Obrázek 3 - Šnek

In Karavana 3. [online]. [cit. 2015-04-07]. Dostupné z:
<http://www.ikaravana.cz/ai04.php>